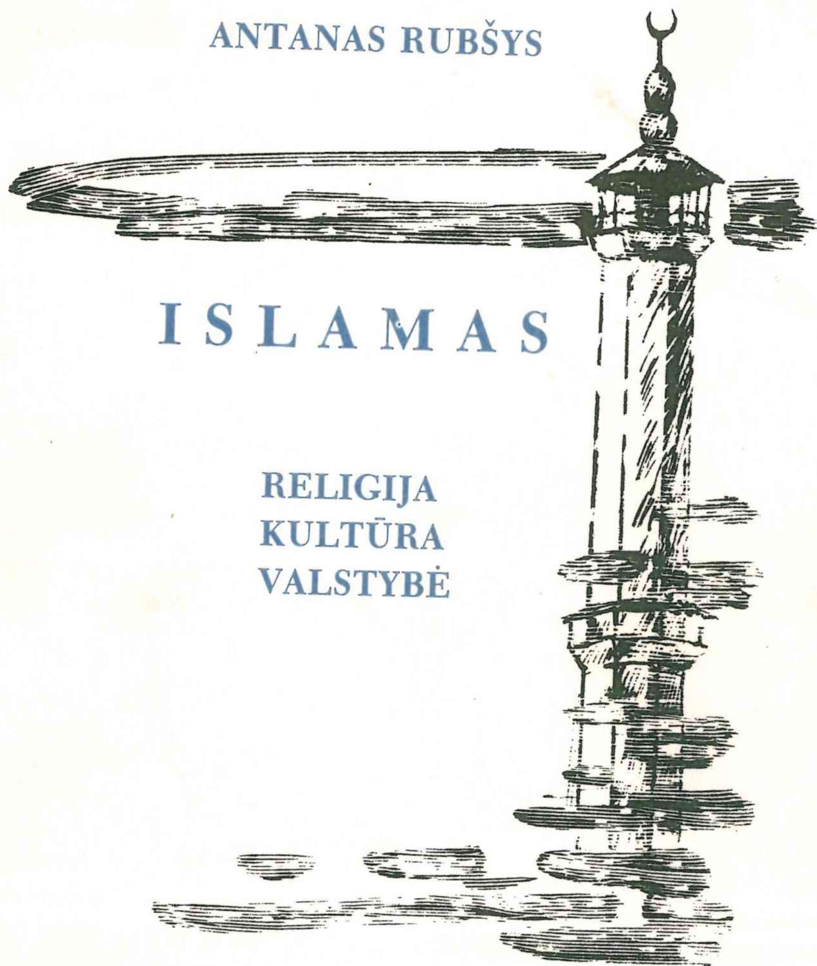
ANTANAS RUBŠYS

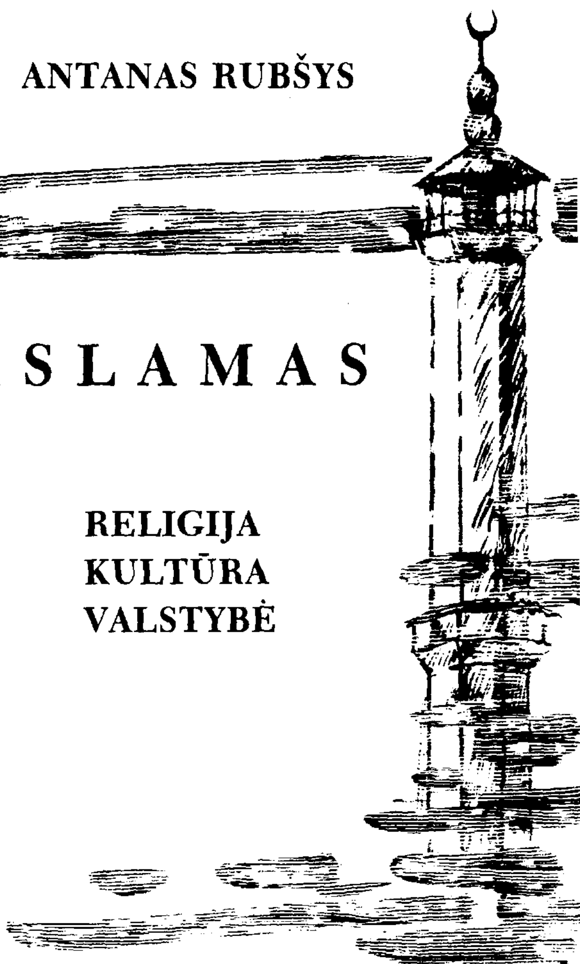

ISLAMAS

RELIGIJA
KULTŪRA
VALSTYBĖ

KRIKŠČIONIS GYVENIME
1987

ANTANAS RUBŠYS

ISLAMAS

RELIGIJA
KULTŪRA
VALSTYBĖ

KRIKŠČIONIS GYVENIME

1987

Įrašus piešė, žemėlapį paruošė ir
meniškai apipavidalino
Paulius Jurkus

Išleido *Krikščionis Gyvenime,*
Putnam, CT, 1987
Autoriaus lėšomis

Spausdino Pranciškonų spaustuvė
Brooklyn, NY 11207

Kaina $5.00

LEIDĖJŲ ŽODIS

Ši maža knygelė atveria langą į paslaptingą Islamo pasaulį. Esame dėkingi jos autoriui ilgamečiam Šv. Rašto profesoriui kun. Antanui Rubšiui už tikrojo daugumos Musulmonų religijos veido atskleidimą. Prieš keletą metų islamiškoji religija gražiai buvo sušvitusi visam pasauliui Anvar Sadato drąsiais taikos žygiais, o dabar ją temdo įtūžusios sektos — ypač Ajatolos Komeinio ir jo pasekėjų pasibaisėtina veikla. Oficialaus Niujorko arkidiecezijos įgalioto pokalbininko su Pasauline Musulmonų lyga gilus žvilgsnis į neiškreiptą Mahometo skelbtąją Islamo religiją šiuo metu ypač pravartus.

II-sis Vatikano Susirinkimas savo Pareiškime apie Bažnyčios santykius su nekrikščionių religijomis (vienas iš 16-kos dokumentų) teigia: "Katalikų Bažnyčia neatmeta nieko, kas tose religijose yra teisinga ir šventa... (Ji) ragina savo vaikus, kad sumaniai ir su meile kalbėdamiesi ir bendraudami su kitų religijų sekėjais ir šviesdami krikščioniškojo tikėjimo bei gyvenimo pavyzdžiu, pripažintų, išsaugotų ir ugdytų juose esantį dvasinį ir dorinį gėrį bei visuomenines – kultūrines vertybes" (N. 2).

Pirmiausia kalbėdami apie Islamo religiją II Vatikano Tėvai sako: "Bažnyčia taip pat su pagarba

žvelgia į Musulmonus, garbinančius vieną Dievą — gyvą ir esantį iš savęs, gailestingą ir visagalį dangaus bei žemės kūrėją, kalbėjusį žmonėms... Nors Jėzaus jie nepripažįsta Dievu, bet garbina jį kaip pranašą ir gerbia mergele likusią jo motiną Mariją bei kartais net pamaldžiai jos šaukiasi" (T. p. n. 3).

Prisiminęs šimtmečių būvyje buvusią tarp Krikščionių ir Musulmonų nesantaiką ir priešiškumus, "šventasis Sinodas ragina visus pamiršti praeitį, *stengtis vienas kitą nuoširdžiai suprasti* (m. p.) ir bendromis jėgomis saugoti bei nešti visiems žmonėms socialinį teisingumą, dorinį gėrį, taiką ir laisvę (t. p.).

"Krikščionis gyvenime" veikalų seriją pradėjome II-jo Vatikano Susirinkimo Dokumentais (1, 2 ir 3 tomai). Ši knygelė yra lyg jo dvasios ir raidės išplauka. "*Nuoširdžiai suprasti*" kitą religiją teįmanoma tik gerai pažinus, kas ir kokia ji tikrai yra.

TURINYS

Musulmonai tiki, kad Mahometas[1] gavo apreiškimą iš Dievo, kuris ne tik visiškai pakeitė jo gyvenimo kryptį, bet ir įsakmiai palietė visą žmoniją. Tai įvyko, teigia islamas, Hiros (Hira) kalno oloje prie Mekos (Makkah) miesto Arabijos pusiasalyje 610 m. po Kristaus.

Apie Mahometo išgyvenimą yra daug pasakojimų ir spalvingų legendų. Istoriškai patikimiausias yra pasakojimas, kurį užrašė Mahometo biografas Ibn Ishaqas (Ibn Ishaq) VIII a.[2] Tą lemtingą dieną,

---

1. Vardas "Mahomet(as)" yra iš turkų kalbos. Arabiškai — Mahometas vadinamas "Muhammad", t. y. "Labai giriamu".
2. Muhammad Ibn Ishaq, *Sirat Rasul Allah*. Į anglų kalbą vertė A. Guillaume, *The Life of Muhammad*. Karachi/New York: Oxford University Press, 1980.

rašo Ibn Ishaqas, Mahometas su šeima buvojo Hiro kalno oloje. Nakties metu jam apsireiškė angelas "Jis atėjo pas mane", biografas cituoja Mahometą "nešinas brokatine antklode su kažkokiu įrašu i liepė: 'Skaityk!' Aš atsakiau: 'Ką aš turiu skaityti?' Jis mane taip prislėgė antklode, kad pamaniau, jog tuojau pat mirsiu. Galop jis mane paliko ramybėje ir įsakė: 'Skaityk!'[3] Jis įsakė:

Skaityk vardan Viešpaties, kuris sukūrė, —
sukūrė žmogų iš kraujo lašo.
Skaityk!
Tavo Viešpats yra be galo dosnus, —
jis yra tas, kuris mokė rašytu žodžiu, —
mokė to, kas nebuvo žmogui žinoma.[4]

Mahometas pabudo iš miego baisiame išgąsty je, pasakoja biografas. Jam rodėsi, kad jį apsėd demonas. Išgąsčio vedamas, metėsi lipti kaln viršūnėn, norėdamas nusižudyti. Staiga, tęsia Ib Ishaqas, Mahometas išgirdo balsą iš Dangaus Pakėlęs akis, pamatė "vyro pavidalą su kojomis ar akiračio. Jis kreipėsi į Mahometą: 'O Mahometa

---

3. Iš čia kilo šventosios islamo Knygos pavadinimas "Skaitymas", t. y. *Qur'an* — Koranas.
4. Žr. A. Guillaume, *ten pat*, p. 104-106; Koraną 96,1-5. Koranas yra dalijamas į skyrius — *suras* ir eilutes — *ayats*.

Tu esi Allos (Allah)[5] apaštalas, o aš esu Gabrielis' ".[6]

Nauja religija. Tai buvo prieš 1376 metus. Mahometas — Dievo apaštalas pradėjo skelbti *islamą — atsidavimą* Dievui. Islamo Alla — Dievas, skelbė Mahometas, yra *vienas* ir amžinas visatos Viešpats, o ne vienas tarp daugelio dievų. Visa žmonija privalo dėkoti jam už būtį ir tik jį garbinti. *Musulmonai — atsidavusieji* Dievui yra lygūs prieš Dievą; turtingieji privalo dalintis savo turtu su vargšais. Be to, Mahometas įsakmiai skelbė Teismo dieną, — visi žmonės bus teisiami, žmogaus likimas yra Dievo rankose.

Pirmoji musulmonė — konvertitė buvo Kadidža (Khadijah), Mahometo žmona. Kiti trys ją netrukus pasekė: Alis (Ali), už Mahometą jaunesnis jo pusbrolis, Zaidas (Zayd), išlaisvintas krikščionis Mahometo vergas, ir Abu Bakras (Abu Bakr) — vienas Mekos turtuolis. Nūdieniame pasaulyje yra maždaug 850.000.000 musulmonų.[7] Trys tautos — arabai, persai ir turkai — sudaro istorinį islamo bran-

---

5. "Allah" arabiškai reiškia *Dievas*. Lietuviškas *Allachas* nėra tikslus *Allah* tarimas. Mat arabai baigminės Alla*h* vardo raidės netaria. Ir krikščionys arabai Dievą *Alla* vadina. Todėl ir knygutėje bus naudojamas žodis "Dievas" ir Alla.
6. A. Guillaume, *ten pat*, p. 106.
7. Ne "mahometonų". Mahometonu vadinti musulmoną reiškia jį užgauti, nes islamu *atsiduodama* Dievui, o ne Mahometui ir ne per Mahometą. Kas kita su krikščionimis. Krikščionys santykiauja su Dievu per Kristų, su Kristumi ir Kristuje.

duolį. Islamiškos karalystės, respublikos bei diktatūros rikiuojasi nuo Maroko šiaurinėje Afrikoje ligi pat Indonezijos Ramiajame vandenyne, nuo vidurinės Azijos respublikų ligi pat Ugandos rytinėje Afrikoje.

Islamas Lietuvoje. Lietuvoje musulmonai atsirado XIV a. pabaigoje, Vytautui čia atsigabenus, — atsikėlus daliai Aukso ordos totorių. Jie buvo įkurdinti Trakuose, Alytuje, Semeliškėje, Butrimonyse. Musulmonai Lietuvoje gyveno uždaromis bendruomenėmis. Mūsų amžiaus 4-ajame dešimtmetyje buvo trys musulmonų bendruomenės — Kaune, Raižiuose (prie Alytaus) ir Vinkšninkuose. Raižių bendruomenė buvo didžiausia. Ji ir dabar tebėra gyva.[8]

Didysis Lietuvos kunigaikštis Jonas Sobieskis mūšyje prie Vienos 1683 m. sutriuškino musulmonų — Turkijos kariuomenę ir sustabdė islamo proveržį į Europą.[9]

Islamas ir krikščionija. Musulmonai save laiko jauniausia monoteistine, su Abraomu susijusia, religija. Kitos dvi yra judaizmas ir krikščionija. Visos trys laiko Abraomą savo tikėjimo protėviu. Katalikų Bendrijos santykį su islamu aptaria II Vatikano Susirinkimas "Mūsų amžiuje" pareiškime:

---

8. Žr. *Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija* (Vilnius: Mokslas, 1978), IV, p. 520-521.
9. Žr. *Lietuvių Enciklopedija* (Bostonas: J. Kapočiaus leidykla), XXVIII, p. 214-217.

[Katalikų Bendrija] ... su pagarba žvelgia į musulmonus,[10] *garbinančius vieną Dievą — gyvą ir esantį iš savęs, gailestingą ir visagalį dangaus bei žemės Kūrėją, kalbėjusį žmonėms. Jie stengiasi visa širdimi paklusti net slaptiems to Dievo nuosprendžiams kaip jų klausė Abraomas, su kuriuo islamo tikėjimas taip mielai save sieja. Nors Jėzaus jie ir nepripažįsta Dievu, bet garbina jį kaip pranašą ir gerbia mergele likusią jo motiną Mariją bei kartais net pamaldžiai jos šaukiasi. Be to, jie laukia Teismo dienos, kada Dievas atlygins visiems prikeltiesiems žmonėms. Todėl jie vertina dorą gyvenimą ir garbina Dievą ypač malda, išmalda ir pasninku... Nors šimtmečių būvyje tarp krikščionių ir musulmonų buvo kilę daug nesantaikos ir priešiškumo, šventasis Sinodas ragina visus pamiršti praeitį, stengtis vienas kitą nuoširdžiai suprasti ir bendromis jėgomis saugoti ir nešti žmonėms socialinį teisingumą, dorinį gėrį, taiką bei laisvę.*[11]

---

10. Lietuviškasis pareiškimo "Mūsų amžiuje" vertimas naudoja "mahometonus".

11. "Mūsų amžiuje". *II Vatikano Susirinkimo dokumentai*. Vertė V. Balčiūnas ir A. Tamošaitis (Putnam, CT: Krikščionis Gyvenime, 1968), II, p. 284-285. Vedamasis straipsnis "Cristiani e Musulmani: Un incontro difficile, ma necessario" žurnale *La civiltà cattolica* 135: III (1948 liepos 7) 3 - 18; C. W. Troll, "Der Dialog zwischen Muslimer und

Musulmonai — islamo religija įsirikiuoja į lemtingą žmonijos susitikimo su Dievu istorinę panoramą. Šia knygute siekiama supažindinti su islamo apaštalu Mahometu,[12] islamo Dievu — Alla, islamo šventąja Knyga — Koranu, islamo istorine kilme, tikėjimo tiesomis bei religine praktika. Be to, bus siekiama aptarti skirtingas islamo šakas — sunitus, šijitus ir mistikus, sufizmo puoselėtojus, parodant bendrus islamo bruožus su judaizmu ir krikščionybe bei islamo savitumą.

Christen" žurnale *Stimmen der Zeit* 110:11 (1985) 723-734; K. W. Tröger, "Jesus als Prophet im Verständnis der Muslime, Christen und Juden", *Kairos* 24:1-2 (1982) 100-109.

12. Musulmonai Mahometą vadina Dievo *Rasul*. Šis žodis reiškia ir apaštalą ir pranašą.

MAHOMETAS: ISLAMO APAŠTALAS — PRANAŠAS

Islamas yra atsidavimas Dievui visu gyvenimu. Jame susilieja ir *neatskiriamai* sutampa trys pagrindinės žmogaus gyvenimo sritys: religija, politika, kultūra bei civilizacija.[13] Kaip jau pastebėjome, šis atsidavimas Dievui visu gyvenimu — islamas prasidėjo Arabijos pusiasalyje su Mahometu.

Arabijos pusiasalis: kraštas ir žmonės. Arabai yra semitų kilmės tauta. VII pokristinio amžiaus ara-

---

13. Mums įprasta atskirti politiką — valstybinius poreikius nuo šventovės poreikių.

bų pasaulis buvo beribis, sausas, maždaug 3.000.000 km^2 Arabijos pusiasalis. Tai didžiausias pusiasalis žemėje. Nūdien jis garsus savo neišsenkamais naftos telkiniais. Jis yra turtingas ir savo praeitimi: Arabijos pusiasalyje išsivystė ir sudūlėjo keletas senovės civilizacijų, kurios nūdien pažįstamos tik per archeologines iškasenas. Arabų kalba yra artima hebrajų, asirų, finikiečių ir babiloniečių kalboms. VII pokristiniame amžiuje Arabijos pusiasalis nebuvo pajungtas nė vienai tuometinei imperijai, — nei Rytinei Romos — Bizantijai, nei Persijai. Ekonominis ir bendruomeninis arabų gyvenimas buvo sąlygojamas dykumos poreikių. Arabai daugiausia buvo beduinai — pusiau klajokliai. Politiniu ir visuomeniniu požiūriu arabai buvo susieti genčių — išplėstos šeimos — ryšiais. Centrinės, visas gentis jungiančios, valdžios nebuvo. Tačiau genčių ryšiai buvo labai reiklūs. Asmeniška drąsa ir geras vardas darė pavienį arabą svarbiu asmeniu gentyje.

Tiesa, didžiuma Arabijos pusiasalio buvo dar "kaimietiška", tačiau keletoje vietovių jau reiškėsi "miesto" kultūra. Pavyzdžiu laikytina Hidžazo (Hijaz) sritis. Meka buvo ir prekybinis, ir religinis Hidžazo centras — vietinės bei užsienio prekybos karavanų mazgas ir politeistinė arabų šventovė.

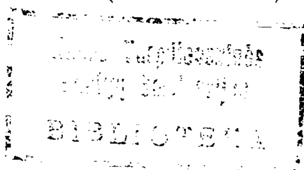
Priešislamiškieji arabai garbino dvasias medžiuose, akmenyse, olose, žvaigždėse ir didįjį kūrėją — Dievą, kurį jie vadino Al-Lah ("Al" yra skirtis, o "Lah" reiškia "Dievas"). Al-Lah vardas yra tolygus "Tam, kuris yra Dievybė". Mekoje buvo

šventovė, kuri turėjo Ka'aba — "[Dievo] Namas" vardą, — kūbo formos pastatas su Juoduoju akmeniu, meteorito gabalu, kuris buvo garbinamas jau žiloje senovėje.

Mahometas kaip žmogus. Istorija liudija žymūnus, kurie paliko neišdildomus pėdsakus, pasakoja apie pranašus, kurie kreipėsi į savo bendruomenes Dievo žodžiu, valstybininkus, kurie pasižymėjo savo tautų tarnyboje, autorius, kurie praturtino žmoniją savo raštais, užkariautojus, kurie vedė savuosius į pergalę, asmenis, kurie savo įsakmia asmenybe ar pašaukimu davė visiškai naują savimonę ir poslinkį bendruomenėms, kuriose buvo gimę. Mahometas buvo savo prigimtimi įsakmi asmenybė, o savo pašaukimu reiškėsi kaip Arabijos pranašas su religine misija, kuri reikliai siekė pakeisti visuomeninio, ekonominio ir politinio gyvenimo pagrindus.

Mozė, Konfucijus, Zaratustra paliko neišdildomus pėdsakus istorijoje, tačiau jie patys liko apgaubti stora legendų skraiste. Kas kita su Mahometu. Jis gyveno istorikams lengvai prieinamame laikotarpyje. Apie jį žinoma kur kas daugiau duomenų negu apie prieškristinių amžių žymūnus. Žinoma, ir jo sekėjų pagarba savo pranašui reiškėsi spalvingų legendų kūrimu. Knygutės rėmuose turime pasitenkinti tuo, kas istoriška.

Mahometas gimė apie 570 m. po Kristaus vargingoje Ibn Abdullah ir Aminah šeimoje, Banu Hašimo (Banu Hašim) klane, kuris priklausė Kureišo

(Quraysh) gentčiai[14] (žr. Koraną 93, 6-7). Būsimasis pranašas atėjo į pasaulį pusiau našlaitis. Jo tėvas mirė karavane pakeliui į Siriją prieš sūnaus gimimą. Našlė motina, sekdama vietos papročiu, atidavė savo kūdikį auginti vienai beduinei dykumoje. Dykumos oras buvo tyresnis ir sveikesnis negu tvanki Mekos slėnio oazė. Buvo tikima, kad miesto vaikai, augdami dykumoje, užsigrūdina gyvenimui. Tačiau po dvejų ar trejų metų mažylis buvo sugrąžintas į Meką. Čia jo laukė skaudus išgyvenimas. Esant šešeto metukų amžiaus, mirė jo motina. Dabar Mahometukas buvo visiškas našlaitis. Senelis Abd al-Mutalib(as) paėmė savo globon našlaitį. Ir vėl skaudus išgyvenimas: senelis mirė už poros metų. Mahometo dėdė, tėvo brolis Abu Talib(as), jį įsūnijo ir užaugino į vyrą.

Banu Hašimo klano šeimos buvo Mekos vargdieniai, — Kureišo genties gerovė joms nebuvo prieinama. Paauglys Mahometas turėjo susiimti, kad užsidirbtų pragyvenimą. Jam teko dirbti atsitiktinius darbus, ganyti kitų avis, būti smulkmenų vertelga Mekos turgavietėje. Ilgainiui turtinga Mekos prekybininkė Kadidža nusamdė jį kaip savo reikalų įgalio-

---

14. Mekos visuomenę sudarė viena Kureišų gentis (Quraysh). Kureišų gentyje buvo keletas padalų — klanų. O klanui priklausė keletas šeimų. Kalbant vaizdais, šeima yra viena palapinė, klanas — keletas palapinių, o gentis — palapinių grupuotė. P. Mansfield, *The Arabs* (New York, NY: Penguin Books, 1978), p. 13 - 34.

tinį. Mahometui susidarė galimybė keliauti su karavanais į šiaurę — krikščioniškąją Siriją.

Arabijos pusiasalis tuomet buvo šalis, kurioje reiškėsi stiprus, iš kitų kraštų besiveržiantis, religinis poslinkis. Sirija ir Palestina šiaurėje, o Etiopija čia pat į vakarus už Raudonosios jūros buvo krikščioniški kraštai. Ir kai kurios arabų gentys jau buvo tapusios krikščioniškomis. Be to, keletas dykumos oazių turėjo ir gausias žydų kolonijas. Krikščionys iš Etiopijos, prekybos poreikių vedami, buvo sukūrę savo bendruomenę pačioje Mekoje. Ir tarp pačių arabų reiškėsi monoteistinis poslinkis per *hanifus* (hanif), — asmenis, kurie vedė atsiskyrėlio gyvenimą ir tikėjo vieną Dievą.

Nėra abejonės, kad jaunasis Mahometas žinojo apie Jėzų bei pranašus ir apie Dievą, kurį garbino žydai ir krikščionys. Mat žydų ir krikščionių salelės įtaigavo arabų gyvenimą. Krikščionija tuo metu jau turėjo šešeto šimtmečių istoriją ir buvo patyrusi didelius teologinius ir bendrijinius lūžius. Graikų kilmės krikščionys vyravo — jie rėmėsi Rytų — Bizantijos imperijos užuovėja. Būdinga, kad jie žvairomis žiūrėjo į krikščionis iš kraštų palei Arabiją, nes jie buvo arba monofizitai (Egipte ir Etiopijoje), arba nestorijonai (Sirijoje). Ir vieni, ir kiti skyrėsi nuo graikų krikščionių savo kristologija, dieviškos ir žmogiškos Jėzaus prigimties teologine samprata. Arabijoje gyvenusieji žydai buvo ir žemdirbiai, ir amatininkai, ir verslininkai. Jie buvo perdėm suarabėję. Tai liudija vaikams duoti arabiški vardai ir arabiškas

šeimų gyvenimo būdas bei papročiai. Žydų bendruomenėse buvo ir konvertitų arabų, priėmusių monoteistinį tikėjimą. Nuoseklu prileisti, kad Mahometas, susidurdamas su krikščionių ir žydų tikėjimu, išgyveno stoką bendro tikėjimo, kuris viršytų genčių kraujo giminystę tarp arabų. Be to, sunki našlaičio dalia ir reikalas savo prakaitu užsidirbti duoną kreipė jo dėmesį į Kureišo genties turtuolių ir didžiūnų akiplėšiškumą. Mekos turtuolių ir didžiūnų gyvenimas jam rodė, kad pelnas, nors ir vargdienių sąskaita, yra gyvenimo tikslas.

Mahometas, kaip jau užsiminta, tapo turtingos Mekos prekybininkės Kadidžos įgaliotiniu. Būdamas santūrus iš prigimties, oriu ir doru elgesiu jis užsitarnavo tarp kaimynų ir Kadidžos tarnų Al-Amin — "Patikimo žmogaus" pravardę. Nors ir santūrus, tačiau, pasakoja Ibn Ishaqas, Mahometas buvo ir įsakmi asmenybė: vidutinio ūgio, gražiai nuaugęs ir stipraus sudėjimo, plačių pečių, ilgarankis ir ilgakojis, su aukšta kakta virš juodų, tamsių blakstienų ir gilių, juodų akių. Pati Mahometo eisena darė jį įsakmų; reiklus linkimas priekin ir platūs žingsniai einant rodė jo veržlumą. Užšnekintas, Mahometas ne tik veidu, bet visu kūnu atsisukdavo į užšnekinusįjį. Kadidžai Mahometas patiko ir kaip žmogus, ir kaip tarnautojas. Ji ir pasipiršo Mahometui už žmoną. Kadidža jau buvo dusyk tekėjusi ir maždaug penkiolika metų senesnė negu jis. Mahometas Kadidžos pasipiršimą priėmė ir buvo jai ištikimas per jos likusius 25 gyvenimo metus. Kadidža pagimdė Maho-

metui tris sūnus, — visi numirė dar vaikystėje, — ir keturias dukras. Visos dukros užaugo, bet tik viena — Fatima gyveno ilgiau už Mahometą. Ji davė Mahometui du anūkus: Hasaną ir Huseiną. Fatima ir jos sūnūs turėjo didelį vaidmenį vėlesnėje islamo istorijoje.

Mahometas kaip islamo pranašas. Mahometo vedybos su Kadidža buvo jam naudingos. Gyvenimas dabar buvo užtikrintas, atsirado daug atliekamo laiko sau pačiam. Mahometas laikėsi tėvų religijos. Kadangi labai mėgo vienatvę, dažnai pasitraukdavo iš kasdienos triukšmo į nuošalias vietas pamąstyti. Kaip jau matėme, 610 m. po Kristaus, Hiros kalno oloje, jis išgyveno apreiškimą, — girdėjo balsą ir turėjo regėjimą, kuris vispusiškai pakeitė jo gyvenimą ir padarė jį islamo pranašu. Pradžioje šis regėjimas sukėlė jam nerimą, baimę ir neviltį. Kadidža, sužinojusi apie Mahometo regėjimą, jį guodė ir drąsino. Be to, ji skubiai kreipėsi į vieną savo giminaitį — hanifą, norėdama sužinoti jo nuomonę. Hanifas jai užtikrino, kad Mahometas gavo apreiškimą iš to paties šaltinio kaip ir žydų Mozė. Todėl Mahometas yra skirtas būti pranašu saviesiems.

Apreiškimo Mahometui turinys. Ilgą laiką po pirmojo regėjimo Hiros oloje Mahometas naujų apreiškimų neturėjo. Tik po antrojo regėjimo 613 m., kuriuo jam buvo liepta "keltis ir įspėti" Mekos gyventojus, Mahometas pradėjo savo misiją. Dievas yra vienas, vienintelis ir amžinas visatos Viešpats ir

Kūrėjas, prisikėlimo Viešpats, — tas, kuris Teismo dieną teis visus žmones; žmonės privalo būti dėkingi Dievui ir tik jį noriai garbinti. Be to, Mahometas skelbė, kad visi žmonės yra lygūs prieš Dievą; turtingieji turi dalintis savo turtu su vargšais.

Mahometas davė arabams naują savipratą. Pagonys arabai tikėjo, kad mirtis yra gyvenimo pabaiga. Dabar gi, pagal Mahometą, kiekvienas žmogus po mirties turės atsakyti už savo darbus prieš mirtį žemėje. Tai buvo stulbinanti tiesa, nes buvo tikima, kad sėkmės matiklis gyvenime yra susikrauti turtai. Musulmonams — *atsidavusiems* tikėjimu Dievui, skelbė Mahometas, bus teisumas šiame pasaulyje ir garbingas gyvenimas anapus po mirties. Dievas neteis pagal genčių giminystės ryšius, bet pagal tikėjimą *atsidavimu* — *islamu* Dievui. Tų gi, kurie neatsiduoda Dievui islamu laukia pragaro ugnis ir baisios kančios.

Islamo umma augimas. *Umma* yra musulmonų bendruomenė. Pradžioje dauguma musulmonų buvo iš vargdienių ir užguitųjų tarpo. Jie drąsiai atsidavė Allai — Dievui, nes jame rado viltį šiame pasaulyje ir atlyginimą anapus mirties. Kadidža buvo pirmoji musulmonė. Be to, pusbrolis Alis, vergas Zaidas, turtingas bičiulis Abu Bakras. Tačiau bemaž visi Kureišo genties kilmingieji ne tik atsisakė priimti Mahometą Dievo pranašu, bet ir sutiko jį su nuožmiu pasipriešinimu. Mat naujasis tikėjimas — islamas buvo jų savimonės ir gyvenimo būdo priešprieša — ne žmogaus užimama vieta bei turtas

yra gyvenimo matiklis, bet dėkingas ir dosnus atsidavimas Dievui. Jie bijojo, kad ilgainiui Mahometas, laimėjęs daugiau sekėjų, nesitenkins religija, bet perims ir politinę Mekos vadovybę. Be to, Mahometo išpuoliai prieš pagoniškųjų dievų garbinimą atitraukė nuo stabų žmones ir mažino šventovės pajamas. Kureišo genties kilmingieji Mahometą išjuokė, pavadindami jį melagiu ir "poetu". Jie teigė, kad Mahometo apreiškimai buvo tik vaizduotės padariniai. Nepasitenkindami šmeižtu, jie pradėjo persekioti musulmonus — Mahometo sekėjus.

Praėjus penketui metų po pirmojo apreiškimo (maždaug 615 m.), persekiojimas privertė Mahometo sekėjus bėgti iš Mekos. Šimtinė musulmonų, nepakeldami persekiojimo, pasitraukė į krikščioniškąją Etiopiją Afrikoje. Čia jie buvo priimti svetingai. Bet Kureišo pasiuntiniai pasivijo musulmonus ir Etiopijoje, primygtinai reikalaudami, kad negusas musulmonus išvytų iš savo krašto, nes jie, pasiuntinių teigimu, yra žmonės, kurie šmeižia krikščionių religiją. Negusas pakvietė musulmonų vadus paneigti Kureišo pasiuntinių kaltinimus. Norėdami parodyti, kad islamas nešmeižia krikščionių tikėjimo, musulmonai panaudojo Korano skaitinį apie Mariją (žr. surą 19,16-34). Koranas rodo didelę pagarbą Jėzui ir Marijai (žr. surą 3,35-37; 3,42-51; 21,91). Tačiau Koranas laiko Jėzų *tik* pranašu, o ne Dievo Sūnumi. Negusas, pasiklausęs skaitinio, leido musulmonams gyventi Etiopijoje, nes jų mokymas apie Jėzų ir Mariją neatrodė jam užgaulus. Ilgainiui šie Mekos bėgliai grįžo į savo kraštą.

Islamas — naujos religijos vardas. Islamas buvo vardas, kuriuo Koranas vadino Mahometo ir jo sekėjų religiją. Pradžioje šis vardas nebuvo laikomas tinkamu, nes Mahometas nelaikė savęs naujos religijos steigėju. Mahometas mokė, kad jis yra Allos — Dievo pranašas — apaštalas (arabiškai *Rasul*), siunčiamas skelbti arabų kalba tą patį apreiškimą, kuris buvo duotas praeityje Abraomui, Mozei ir Jėzui. Tikėjimas į šį apreiškimą amžių būvyje, mokė Mahometas, buvo sudarkytas ir pasidarė neaiškus. Mahometas laikė save pašauktu grąžinti žydų ir krikščionių tikėjimui pirmykštį tyrumą, iš pradžių paskelbiant jį arabiškai kalbantiems žmonėms, o po to ir visai žmonijai. Pirmykščio tikėjimo esmė, anot Mahometo, yra *atsidavimas* — paklusnumas visagalio Dievo valiai, galiai ir valdžiai. Arabiškas žodis *islam* — islamas ilgainiui prigijo ir tapo *atsidavimo* religijos aptartimi. Užtat nėra tikslu islamo religijos sekėjus vadinti mahometonais, o jų religiją mahometonizmu.[15] Asmenys, priklausantieji islamo religijai, yra vadinami musulmonais, t. y. žmonėmis, kurie atsiduoda Dievo valiai, jėgai ir valdžiai.

Mahometo persekiojimas Mekoje. Po 619 a. Ma-

---

15. Vadinti islamo religijos sekėjus *mahometonais* yra ne tik netikslu, bet ir užgaulinga. Musulmonai *atsiduoda* Dievui, o ne Mahometui. Mahometas — idealus musulmonas. Žr. J. Kruopas *et al.*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mintis, 1972), p. 379.

hometo ir jo sekėjų padėtis Mekoje darėsi vis sunkesnė. Islamo priešai naudojo ekonominį ir visuomeninį boikotą. Asmeniškame gyvenime Mahometui teko pakelti dvi mirtis, — savo mylimos žmonos Kadidžos ir gerojo dėdės Abu Talibo. Sekėjai neaugo skaičiumi. Jo paties šeimos nariai pradėjo tolintis nuo jo. Kureišo boikotas buvo sėkmingas.

Mahometas pasiryžo trauktis iš Mekos, nes reikėjo surasti naują židinį savo misijai. Apie 100 km į pietryčius buvo Taifo (Taif), vėsus ir derlingas, "kurortinis" Mekos turtingųjų mėgiamas miestas. Mahometas apsiskaičiavo. Taife buvo labai branginama pagoniškos dievės Al-Lat šventovė. Ji dar nebuvo linkusi nulipti nuo savo altoriaus. Mahometo skelbiamas Alla — vienas Dievas susilaukė tokio pat priėmimo kaip ir Mekoje. Taifas pasitiko Mahometą su akmenų kruša. Net sodas, kuriame Mahometas bandė ieškoti saugios užeigos, priklausė vienam jo Mekos priešų. Teko grįžti į ten, iš kur buvo ateita. Mahometas, panašiai kaip Jėzus Getsemanės sode, meldėsi:

Viešpatie, Tau aš skundžiuosi, — esu bejėgis, man daug ko trūksta, esu nesėkmingas tarp žmonių. O Gailestingiausias tarp gailestingųjų, Tu esi bejėgių Viešpats, Tu esi mano Viešpats. Kam Tu mane atiduosi? Tam, kuris mane plūs? Tam, kuriam yra duota galia mane užgaulioti ir užgauti? Tikiu, kad man nėra kuo sielotis, nes Tu ant manęs nepyksti. Tavo gerumas supa mane. Todėl ieškau užuovėjos Tavo

veido šviesoje — žėrėjime, kuris apšviečia tamsybes ir teisingai valdo pasaulio ateities raidą. Neleisk man niekuomet Tave supykinti ar Tavo valios nevykdyti. Nes tik Tu esi galingas ir gali išgelbėti.[16]

Likiminis islamo įvykis: Hidžra — Persikėlimas. Grįžus į Meką, Mahometui nusišypsojo naujos galimybės. Mekoje kasmet vykdavo religinės mugės: maldininkai iš kaimyninių oazių lankydavo Ka'abos šventovę. Maldininkų būrys iš Jasribo (Yathrib) — oazės apie 400 km į šiaurę — klausydamiesi Mahometo pamokslo, susidomėjo islamu ir pakvietė jį persikelti į jų oazę. Jasribe tuomet vyko varžybos tarp tenykščių genčių — joms buvo reikalingas arbitras. Mahometas, norėdamas apsaugoti savo sekėjus nuo omajadų — Kureišo genties turtuolių — užmačių, slaptai juos išsiuntė į Jasribą. O pats, kurį laiką pabuvęs Mekoje, lydimas Alio ir Abu Bakro, sekė jais ir atvyko į Jasribą 622 rugsėjo 22 d. Šis įvykis yra likiminė islamo istorijos laikoskyra ir yra vadinamas *Hidžra* (hijra) — Persikėlimu. Hidžros data yra ir islamo kalendoriaus laikoskyra: *prieš* Hidžrą — "nežinojimo", t. y. politeizmo amžiai (arabiškai jehiliyah, tariama "džehilija"), o *po* Hidžros — islamo, t. y. atsidavimo vieno Dievo valiai.[17]

---

16. A. Guillaume, *The Life of Muhammad*, p. 193.
17. Vakarų istorikai paprastai Hidžra vadina "Bėgimu". Arabiškas žodis reiškia "emigraciją", t. y. Persikėli-

Islamas užgimė Mekoje, bet subrendo Jasribe. Hidžra atnešė Mahometui sėkmę. Jasribo vardas buvo pakeistas į Al-Madinah, t. y. (Pranašo) Miestas — Medina. "Persikėlusieji", arabiškai *muhadžirūnai* (muhajirun) sudarė ypatingą 70 asmenų branduolį — islamo avangardą. Ilgainiui jie tapo gyvu ryšiu tarp Mahometo ir sekančios islamo kartos. O Medinos gyventojai, priimdami naująjį tikėjimą, gavo *ansarų* (ansar) — "Rėmėjų" vardą. Abi grupės — Persikėlusieji ir Rėmėjai — gavo Pranašo draugų — *Sahaba* titulą. Jie tapo islamo elitu ir islamo valstybės diduomene.

Mahometas kuria islamo valstybę . Medinoje Mahometas tapo skirtingų ir pabirų genčių vadu. Čia gentys, ilgų tarpusavio kruvinų ginčų nukamuotos, noriai davėsi jungiamos į *umma* - islamo valstybę, kurios pagrindu buvo *atsidavimas* Allos — Dievo valdžiai.

Medinos gyventojai buvo sėslūs oazės žemdirbiai. O Mekos miestiečių persikėlimas į jų slėnį juos praturtino naujomis galimybėmis. Dauguma mediniečių rikiavosi apie naująjį vadą — Mahometą, vie-

---

mą. 639 m., arba 17 m. *po* Hidžros, Umar ibn al-Khattab, antrasis islamo kalifas, nustatė Hidžros datą: 622 liepos 16. Islamo kalendorius naudoja ne saulės, bet mėnulio metus. Jie turi tik 354 dienas. Mėnulis dykumoje apšviečia naktį — malonų laiką saulės deginamoje dykumoje. Šie metai pagal musulmonų kalendorių yra 1408 m. po Hidžros.

ni nuoširdžiai priimdami islamą, o kiti ieškodami sau naudos. Medinos žydai atsisakė bendradarbiauti su Mahometu ir pradėjo kurstyti prieš jį sąmokslus. Ši žydų laikysena buvo vienas iš veiksnių, vedusių į vis didesnį priešiškumą tarp islamo ir judaizmo. Atrodo, kad pradžioje musulmonai savo tikėjimą laikė nuoseklia judaizmo tąsa ir buvo tikri, kad žydų ir musulmonų bendruomenės susijungs į vieną. Pats Mahometas tikėjosi, kad žydai pripažins jį pranašu. Todėl, norėdamas laimėti jų pripažinimą, jis panaudojo kai kurias žydų religines pratybas, pvz.: pasninką Atsiteisimo dieną ir melstis, nusigręžus veidu į Jeruzalę. Žydai musulmonais tapti neskubėjo. Tik retas žydas tapo musulmonu. Dauguma žydų islamo augime jautė pavojų savo politinei ir ekonominei buičiai. Užuot priėmę Mahometą pranašu, jie Mahometą dergė, sakydami, kad jo apreiškimai prieštarauja Šv. Raštui. O Mahometas jiems priešinosi teigdamas, kad tik Koranas yra tikrasis Dievo žodis. Be to, jis pradėjo žydus kaltinti už savo Raštų iškraipymą. Mahometui teko telkti į Medinos islamo bendruomenę tik arabus.

Laiko būvyje, Mahometas davė islamui savitus religinius bruožus ir pratybas. Užuot medinės terkšlės ar varpų bei avino rago, naudojamų tarp krikščionių ir žydų šaukiant maldai, Mahometas liepė Bilalą (Bilal) savo skambiu balsu tai daryti.[18] Žydiš-

18. Bilal(as) buvo pirmasis muezinas (muezzin) — šauklys maldai. Muezino pareiga pašaukti paskirtu laiku

kasis Atsiteisimo dienos pasninkas buvo pakeistas ištiso Ramadano (Ramadan) mėnesio pasninku.[19] O melstis buvo įsakyta atsigręžus į Allos šventovę — Ka'abą Mekoje. Bendruomeninė maldos diena iš subatos buvo perkelta į penktadienį. Mahometas leido reikšti religinę pagarbą pabučiavimu ir Juodajam akmeniui, meteoritui Ka'abos šventovės sienoje.

Užpuoliai prieš islamo priešus. Mahometas nepasitenkino islamo bendruomenės kūrimu Medinoje. Šis laikotarpis pasižymėjo ir naujo pobūdžio veiksmais prieš islamo priešus Mekoje. Mahometas vedė savo sekėjus į Mekos karavanų, keliaujančių per Medinos teritoriją, užpuolius. Yra istorikų, kurie teigia, kad tai buvo daroma dėl ekonominių išskaičiavimų,[20] nes Persikėlusieji stokojo maisto ir buitinių reikmenų. Bet kiti istorikai Mahometo užpuolius skirtingai vertina.[21] Anot jų, užpuoliai padėjo kurti ir puoselėti musulmonų savimonę. Be to, Persikėlusiuosius pasiekė žinios, kad jų šeimos Mekoje yra persekiojamos ir nuosavybė nusavinama. Nuoseklu, kad jie reikalavo keršto prieš Meką — Mahometas karavanų užpuoliais bandė nuraminti savo sekėjus.

---

iš mečetės minareto maldai musulmonų pasaulyje.

19. Ramadan(as) yra 9-asis mėnuo islamo kalendoriuje.
20. Žr. P. H. Hitti, *Islam. A Way of Life* (South Bend, IN: Regnery/Gateway, 1970), p. 15.
21. Žr. M. G. S. Hodgson, *The Venture of Islam: The Classical Age of Islam* (Chicago, IL: Chicago University Press, 1974), p. 172-180.

Pirmasis užpuolis buvo kruvinas mūšis. Praėjus dviem metams po Hidžros į Mediną, Mahometą pasiekė žinia, kad turtingai pakrautas karavanas turi praeiti netoli nuo Medinos. Negaišdamas jis suruošė karavanui pasalas prie Badro (Badr) oazės į pietvakarius nuo Medinos. Tačiau žinia apie pasalas laiku pasiekė karavano vadą Abu Sufjaną (Abu Sufyan). Jis spėjo susisiekti su Meka ir gauti daugiau apsaugos. Meka atsiuntė 900 ginkluotų vyrų ir gerą būrį merginų, kurios turėjo drąsinti vyrus mūšiui. O Mahometas buvo pajėgus sutelkti tik 312 musulmonų. Tačiau iš pasalų trauktis jau nebuvo galima! Abu Sufjanas buvo tikras, kad turi progą pamokyti Mahometą ir jo musulmonus bei priversti juos palikti Meką ir jos prekybos kelius ramybėje. Pats Mahometas vadovavo mūšiui iš netolimos priedangos, skirdamas daug laiko maldai. Mekiečiai kovojo be plano ir buvo nedrausmingi. O musulmonai kovojo už išlikimą ir Allą. Anot arabų istorikų, juose degė ryžtas laimėti mūšį. Mekiečiai kovojo tik dėl daiktų. Jie buvo nugalėti: 70 žuvo mūšyje ir 70 buvo paimti į nelaisvę. Musulmonai prarado 14 savųjų — jie buvo pirmieji islamo kankiniai. Mekos kureišai buvo nugalėti.

Musulmonų pergalė prie Badro oazės turėjo milžiniškas pasekmes. Arabams ji buvo tikras stebuklas — ženklas, kad Alla laimina Mahometo misiją, liudija Mahometą savo pranašu. Be to, užpuolimo dalyviai dalinosi grobiu. Nuoseklu daryti išvadą, kad dalyvavimas kovoje už Allą neša naudą žemėje ir

malonumus danguje. Užpuolio pergalė veda į dalį grobio, mirtis užpuolio metu veda tiesiai į dangų — rojų, kur bus smaginamasi be saiko!

Mūšis tarp islamo, t. y. monoteizmo ir politeizmo, buvo laimėtas. Badro pergalė tapo įkvėpimo šaltiniu būsimiems islamo žygiams (žr. Koraną 3,13; 8,5-19.42-48).

Badro pergalė pažemino musulmonų priešus tarp arabų, bet jų nesunaikino. Mekos kureišai nebuvo linkę lengvai pasiduoti Medinos musulmonams. Sekančiais metais (625 m.) 3,000 mekiečių, vedami to paties Abu Sufjano, užpuolė musulmonus Uhudo (Uhud) vietovėje prie Medinos. Šį kartą musulmonai buvo priversti trauktis iš mūšio. Pats Mahometas buvo sužeistas. Tačiau mekiečiai savo pergalės neišnaudojo, o musulmonai tebegyveno Badro pergalės dvasioje. Abi pusės ruošėsi baigminiam mūšiui.

Baigminis mūšis įvyko 627 m. — 5-aisiais metais po Hidžros. Mekos kureišai apsisprendė susidoroti su Mahometu ir sunaikinti Mediną. Abu Sufjanas sutelkė mekiečius, samdinius beduinus, vergus ir žydus — 10,000 vyrų ir 611 raitelių — žygiui prieš Mediną. Mahometas, išradingo persų konvertito patariamas, įsakė iškasti griovius tose vietose, kur buvo lauktina raitųjų puolimo. Atrodo, kad ši naujovė buvo tolygi tankui Pirmajame pasauliniame mūsų amžiaus kare. Grioviai visiškai sutrikdė, išvesdami iš rikiuotės, mekiečių kavaleriją. Beduinai buvo mekiečių samdiniai. Jie užpuolyje dalyvavo

dėl grobio. O grobio nebuvo. Beduinai Medinos apguloje dalyvauti atsisakė. Mekiečiai bandė panaudoti prieš musulmonus Medinos žydus. Tačiau derybos tik laiką gaišino. Orui atšalus, po 40-ies dienų apgulos, mekiečiai pasitraukė nuo Medinos. Šis mūšis turi Griovių kovos vardą ir yra minimas Korane (33-oje suroje).

Mahometas ir Medinos žydai. Mahometas, sužinojęs apie Medinos žydų derybas su mekiečiais apgulos metu, įsakė nubausti visus vyrus mirtimi — apie 600 asmenų, moteris bei vaikus padaryti vergais, o nuosavybę nusavinti. Jasribo gyventojams šis žiaurus islamo vado elgesys buvo staigmena, nes jis visiškai nesiskaitė su ilgalaike arabų ir žydų genčių giminyste, kone šventu dalyku, dykumos papročiu.[22] Atrodo, kad Mahometas tuo kruvinu veiksmu pareiškė ne tik žydams, bet ir visiems ateities priešams, kad priešiškumas nebus toleruojamas. Tuo pačiu jis pareiškė ir saviškiams arabams, kad ikišioliniai tarpusavio ištikimybės ryšiai, paremti genčių giminyste, taip dažnai vedę į kruvinus kivirčus, nebegalioja. Vienintelė tarpusavio ištikimybės ištaka ir visiems reiklus pagrindas, kurį nuo dabar Mahometas pripažino, yra islamas — tikėjimas atsidavimu Allos valiai, o ne kraujo giminystės ryšiai. Atsidavimu Allai — Dievui rėmėsi musulmoniškoji savimonė ir tapatybė.

---

22. Žr. D. S. Roberts, *Islam: A Concise Introduction* (San Francisco, CA: Harper & Row, 1982), p. 24-25.

Islamas — naujas tapatybės kūrėjas. Mahometas, dramatiškai pajungdamas savo vadovavimui arabų gentis, stropiai puoselėjo Medinoje musulmoniškos bendruomenės pagrindus. Islamo istorikai rašo, kad Mahometas gavo daugiau apreiškimų iš Dievo ir mokė, kad islamas yra *umma* — tauta bei bendruomenė. Tikėjimo ryšiai, paremti atsidavimu Dievui, įpareigoja ginti vargdienius, išlaisvinti užguituosius. Ir moteris, iki šiol laikoma vyro nuosavybe, turi savo teises (žr. 4-ąją surą apie "Moteris"). Mahometas, remdamasis Dievo apreiškimu, davė pradžią nuostatams apie paveldėjimą, mokesčius, karo vedimą ir bendruomeninę labdarą, — vispusiškai aptarė islamo teisėtvarką.

Tolimos Arabijos pusiasalio gentys siuntė pas Mahometą pasiuntinius, norėdamos susitarti dėl savo atsidavimo naujajai tautai . Ir pats Mahometas rašė laiškus arabų gentims, siuntė pasiuntinius su ginkluota palyda, siūlydamas atsiduoti Allos valiai.

Mahometas keliauja į Meką. 628 m. — 6 m. po Hidžros, Mahometas, lydimas 1400 sekėjų, leidosi šventai kelionei į islamo gimtinį miestą. Mekiečiai, sužinoję apie tokią didelę jėgą, pasiuntė 200 raitelių užpuoliui. Tačiau nei vieni, nei kiti mūšio pradėti nesiryžo. Priešingai, imta tartis ir buvo sutarta, kad reikia sudaryti paliaubas dešimčiai metų. Be to, musulmonai sutiko grįžti atgal į Mediną Mekos neaplankę, o mekiečiai pasižadėjo priimti juos kaip piligrimus — hadžo (hajj) dalyvius ateinančiais metais. Abi pusės jautėsi laimėjusios. Tikrovėje Ma-

hometas buvo pergalingas, nes šia sutartimi buvo pripažintas lygiu su Kureišo genties vyraujančiu klanu — omajadais. Pareikšdamas norą atlikti hadžą, pagal senovišką arabų paprotį, jis parodė arabams, kad islamas yra religija su arabišku veidu.

Mahometas ir krikščionys. Islamui kuriantis kaip umma — valstybe Medinoje, Mahometas neturėjo progos sueiti į sąlytį su krikščionių bendruomenėmis kaip tai buvo įvykę su žydais. Susidūrimai su krikščionimis buvo daugiau asmeninio pobūdžio su pavieniais asmenimis. Be krikščionės sugulovės (koptės), jis turėjo krikščionį (etiopietį) vergą, o vėliau įsūnį, Zaidą (Zayd).[23] Musulmonų legenda pasakoja apie Mahometo krikščionį mokytoją, sirą vardu Bahira, kurį būsimasis pranašas sutikęs kelionėje su karavanu į Damaską.[24]

Artimiausios krikščionių arabų bendruomenės buvo pietiniame Hidžazo pakraštyje — Nadžrane (Najran) ir šiaurėje — palei Siriją ir prie Persijos. Jos priklausė sirų krikščionių bendrijai, kurios kristologija buvo Katalikų Bendrijos pasmerkta kaip erezija. Taigi Mahometas susipažino su krikščionybe tik paviršutiniškai. Evangelija — *indžil* (injil, t. y. euangelion) minima vienuolika kartų penkiose skir-

---

23. Kadidžai mirus, Mahometas kaip islamo pranašas vedė keletą žmonų — 9 (?). Jų tarpe buvo ir krikščionė Miriam.
24. Žr. A. Guillaume, *The Life of Muhammad*, p. 79-81.

tingose surose. Apie apaštalą Paulių bei jo laiškus nieko neužsimenama. Koraną perskaičius, gaunama įspūdis, kad Koranas turi savo tikslu patvirtinti ir pataisyti krikščionių Raštus. Tuo pačiu paskelbiama, kad krikščionių Raštai nebegalioja, nes Mahometas yra pranašystės antspaudas, o Koranas baigminis Dievo žodis.

Koranas pažįsta keturis Naujojo Testamento asmenis. Jėzus — *Isa* — yra žymiausias. Savo antgamtiniu gimimu, Jėzus skiriasi nuo visų kitų pranašų (žr.3,42-48). Būdamas Mesiju žydams (žr. 4,49-60), o krikščionims "Dievo Žodžiu" (žr. Jn 1,1), jis yra "ženklas" iš Dievo (žr. 23,50). Dievo įgaliojimą Jėzui liudijo reiklus veiksmas — stebuklai (žr. 3, 49-50). Jėzus, pagal Koraną, ne tik pagydė ligonis savo žemiškos veiklos metu, bet darė stebuklus dar lopšyje (žr. 3,49; 5,110). Atrodo, kad čia aidi koptų apokrifinė "Vaikystės evangelija". Jėzus, pagal Koraną, nebuvo nukankintas, t. y. nukryžiuotas (žr. 4,157), bet paimtas — "užžengė" pas Dievą (žr. 4, 158-159; 3,55). Aplamai, Jėzus nesiskiria nuo kitų pranašų. Koranas pažįsta ir Joną Krikštytoją—*Jahja* (Yahya), Mariją ir Zachariją.

Labiausiai Mahometą pykdė Švč. Trejybės tiesa ir mokymas apie Įsikūnijimą. Jam atrodė, kad krikščionys tiki tris dievus: Dievą Tėvą, Dievą Sūnų, Dievą Šventąją Dvasią. O tai, mokė Mahometas, nieku būdu nesiderina su pagrindine islamo tiesa: *Dievas yra vienas*. Jėzaus dieviškas sūniškumas galėjo būti panaudotas įrodyti, kad Alla turi sūnų ir

dukterų. Koranas siekia paneigti krikščionių mokymą apie Švč. Trejybę ir Įsikūnijimą. "Jūsų Dievas yra vienas Dievas" (sura 16,22), "Sakyk: Jis yra Alla, Vienintelis! Alla, amžinai visų šlovinamas! Jis nei pradeda, nei yra pradėtas" (sura 112,1-3). "O Jėzau, Marijos sūnau! Ar tu sakei žmonijai, 'Laikyk mane ir mano motiną dviem dievais šalia Dievo' " (sura 5,116). Jėzus ir Marija yra dažnai minimi Korane kartu. Marijai duodama antgamtiniai bruožai (ji laikoma ir Aarono, Mozės brolio seserimi! žr. 19,16-29). Aplamai kalbant, Mahometo laikysena krikščionių atžvilgiu išliko kur kas draugiškesnė negu žydų atžvilgiu. Su krikščionimis Mahometas niekur nesuėjo į kruviną sankirtį.

630 m. — 8 m. po Hidžros, krikščionių bendruomenė iš Nadžrano savo noru pasiuntė delegaciją į Mediną pareikšti pagarbą Mahometui. Jie gavo iš Mahometo sutartį, pagal kurią

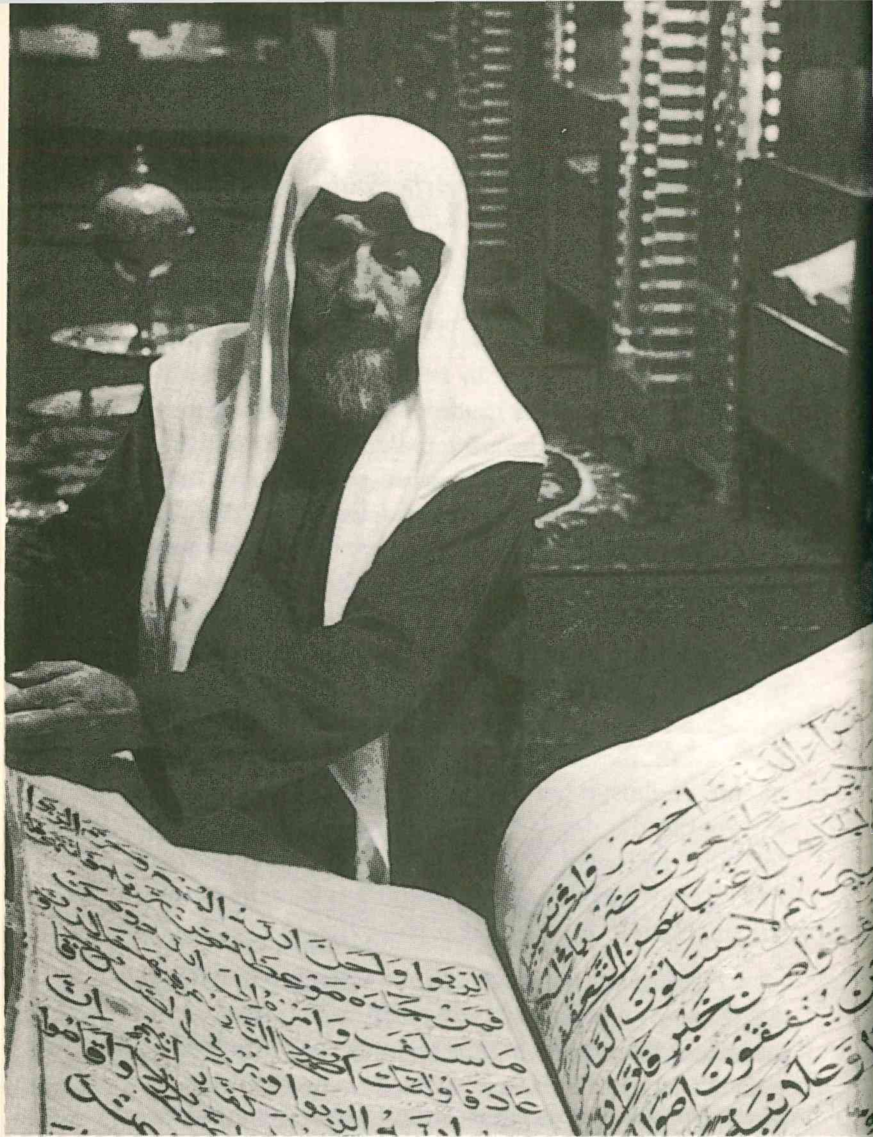
> *. . . turi teisę būti Allos globoje ir Mahometo, pranašo ir Allos apaštalo, apsaugoje. Ši apsauga užtikrina jų asmenišką, religijos, nuosavybės saugumą, — visų, įskaitant ir tuos, kurie yra kelionėje, ir tuos, kurie yra namie, — jų kupranugarius, pasiuntinius, paveikslus [šventovės piešinius ir kryžius]. Ikišiolinė jų visuomeninė padėtis nepasikeis, nei bus keičiama jų pamaldos nei ženklai. Vyskupui leidžiama eiti savo vyskupiškas pareigas, vienuoliui vienuoliškąsias, o zakristijonui atlikti savo dar-*

bą, nežiūrint kokios svarbos būtų jų užduotis. Šie krikščionys nebus laikomi atsakingi už nusikaltimus ar kraujo praliejimą priešislamiškajame laikotarpyje. Jie nebus šaukiami atlikti karinę prievolę, nei verčiami mokėti dešimtinę.[25]

Kaibaro (Khaybar) žydai. Mahometas, padaręs paliaubas su Meka, nutarė užbaigti reikalus su savo priešais šiaurėje nuo Medinos — su Kaibaro oazės žydais. Tuo metu jie kaip tik buvo susipykę su Mekos omajadais ir kaimynystės beduinais — atsisakę nuo sąjungos. Užtat jie buvo perdėm izoliuoti. Mahometas su 1600 kareivių užpuolė vieną po kito Kaibaro žydų tvirtoves. Jos pasidavė, priimdamos Mahometo sąlygas. Kaibaro žydai neturėjo centrinės vadovybės. Be to, buvo beduinų palikti savo likimui. Šį kartą Mahometas žydų nežudė, o tik kai kuriuos paėmė į nelaisvę bei atėmė didesnę dalį nuosavybės ir pusę datulių derliaus. Vėliau likusios žydų kolonijos taikingai pasidavė musulmonams ir gavo geresnes sąlygas. Religinis pasipriešinimas islamui Arabijos pusiasalyje buvo visiškai palaužtas.

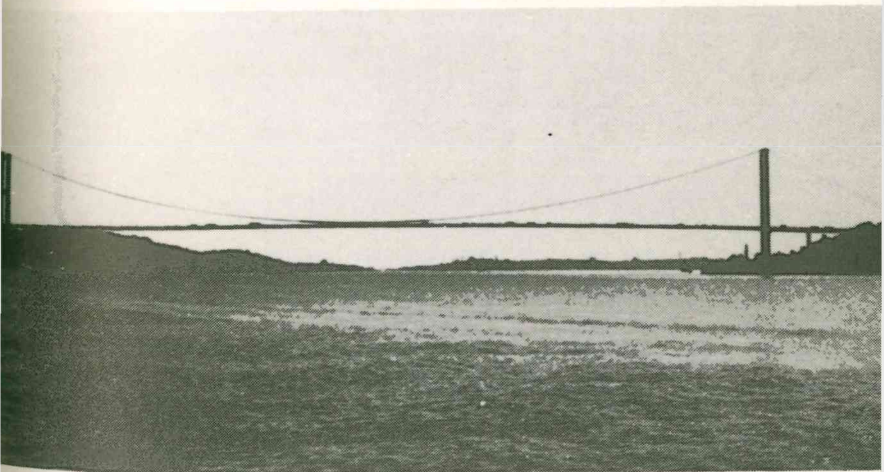
Pasiduoda ir Meka. Mahometas, įsitvirtinęs Medinoje ir sunaikinęs žydų pasipriešinimą islamui, nutarė susidoroti su Meka. Ir omajadai — vadovau-

25. Al-Baladhuri, *Origins of the Islamic State* (Kitab Futuh al-Buldan). Vertė Philip K. Hitti (New York, NY, 1916; perspausdinta Beirute, 1966), p. 100-101.

"Skaityk vardan Viešpaties, kuris sukūrė, — sukūrė žmogų iš kraujo lašo. Skaityk!"

Stambulas. Sultano Ahmeto Mėlynoji mečetė

Tarpžemyninis tiltas per Bosforą tarp Europos ir Azijos prie Stambulo

Jeruzalė iš Alyvų kalno. Dvi mečetės — Uolos ir Al-Aqsa — stovi ant Saliamono šventvklos kalno. Jeruzalę musulmonai vadina Al-Qods — Šventąja

Betliejus. Jėzaus Nazariečio gimtasis miestas. Musulmonai laiko Jėzų — Isa svarbiu pranašu

Kupranugaris yra dykumos laivas

Arabams yra būdingas svetingumas. Trys puodukai tirštos kavos paruošia svečius arbatai. Net priešas gali būti tris dienas svečiu

Autorius prie Al Giza piramidžių Egipte

Jeruzalė. Kalifo Umaro mečetė

jantis Kureišo genties klanas — patyrę ilgus ir skaudžius pralaimėjimus, buvo pasiruošę taikytis. Jų vadas Abu Sufjanas buvo priėjęs išvadą, kad jau laikas tartis su Mahometu. Dauguma mekiečių jam pritarė.

Medinos apgula buvo parodžiusi, kad musulmonus nugalėti jėga yra neįmanoma. Be to, Mahometo pergalės prieš žydus ir jo sutartys su beduinų gentimis darė jį labai pergalingu. O jo didėjanti įtaka trukdė Mekos prekybą ir ją smaugė. Iš kitos pusės, musulmonų noras atlikti hadžą į Ka'abą šventovę buvo palikęs mekiečiams didelį įspūdį: musulmonai buvo ir drausmingi, ir arabiški. Aiškėjo, kad Mahometas nenaikina arabų papročių, bet stiprina arabus, duodamas jiems naują savimonę ir akiratį vieno Dievo garbei. O svarbiausia, musulmonų religinę ir karinę sėkmę lydėjo medžiaginė gerovė. Mekiečiai, kaip matėme, buvo pelno žmonės. Jiems buvo aišku, kad apsimoka rasti bendrą kalbą su musulmonų sąjūdžiu.

Abu Sufjanas buvo pasiųstas į Mediną deryboms neva vieno sunkiai sprendžiamo, kruvino giminystės vaido reikalu. Istorikams nėra aišku, kaip jam Medinoje sekėsi. Viena yra tikra: tuojau pat po derybų Mahometas pradėjo telkti musulmonus ginkluotam žygiui. Buvo skelbiama, kad bus žygiuojama šiaurėn — Sirijos ir Palestinos linkui. Atėjus žygio metui, didžiulė 10,000 musulmonų kariauna patraukė į pietus — Mekos linkui. Tai buvo Ramadano 10-ją dieną, 8-aisiais metais po Hidžros (630

sausio 1). Pakeliui Mahometas stiprino savo armiją naujokais. Tarp jų buvo ir daug senųjų priešų iš pačios Mekos. Dviejų dienų kelionės atstume nuo Mekos, Mahometo kariauna sustojo. Vakare dykumos dangus mirguliavo 10,000 laužų šviesa. Meka pastiro iš panikos. Abu Sufjanas vėl buvo pasiųstas derėtis. Šį kartą jis pats priėmė islamą ir grįžo Mekon su Mahometo sąlygomis: jeigu Meka taikiai priims nugalėtoją, jai nėra ko bijoti! Pasidavus, garantuojama gyvybė ir nuosavybė!

Mahometo kariauna pakilo žygiui į Meką po 10 dienų (Ramadano 20-ąją, arba sausio 11-ąją). Meka buvo apmirusi. Musulmonai įžygiavo į islamo gimtinę keturiomis kolonomis. Pasipriešinimo bemaž nebuvo jokio.

Mahometas, džiugios minios lydimas, nuėjo tiesiai į Ka'abą ir, omajadų akyse, rankomis palietė Juodąjį akmenį ir garsiai ištarė iškilųjį islamo mokymą: "Allahu Akhbar!" (Alachu akbar! "Dievas yra didis!"). "Tiesa atėjo, o melas žuvo!"[26] Minia šauksmais kartojo Mahometo žodžius. Po to, pats Mahometas išvalė Ka'abą, liepė išmesti stabus ir nuplauti nuo sienų freskas. Sakoma, kad savo rankomis uždengė Abraomo, Jėzaus ir Mergelės Marijos freskas ir neleido jų nuplauti nuo sienos.

Mekoje Mahometas išbuvo dvi savaites. Būdinga, kad jis gerokai pavargino Mekos poetus ir tuos,

---

26. "Allahu Akhbar!" ir nūdien yra labai svarbi *malda* tarp musulmonų.

kurie buvo kadaise išjuokę jo pašaukimą būti Allos pranašu. Be to, jis pasinaudojo proga "pasiskolinti" didokas sumas pinigų iš turtingųjų kureišų, norėdamas atlyginti savo kareivius. Mat, Mekai pasidavus, jiems nebuvo progos dalintis grobiu. Šiaip Mahometas nieko Mekoje nepakeitė. Visiems buvo savaime aišku, kad apsimoka būti ar tapti musulmonu. Islamui buvo sukurtas palankus klimatas.

Islamas sujungia arabų gentis. Mahometo laukė netikėtas iššūkis. Havazino (Hawazin) genties lyga sukilo prieš jį. Ši arabų lyga turėjo sąjungą su Taifo gentimis ir buvo seni Kureišo genties priešai. Mahometo iškilimą ir pergalę jie palaikė pavojumi. Abi pusės su didelėmis kareivių grupuotėmis susikibo mūšyje prie Hunaino (Hunayn). Mūšis buvo nuožmus. Pats Mahometas jame dalyvavo. Musulmonai buvo pergalingi. Mahometo geraširdiškumas nugalėtiesiems pribloškė net senuosius Draugus: nugalėtieji buvo pakviesti tapti musulmonais ir buvo apdovanoti. Naujasis tikėjimas — islamas buvo visų arabų genčių jungtis.

Arabija ir tuometinis pasaulis. Vakarinė Romos imperija jau buvo senokai žlugusi. Barbarai ją buvo užgožę. Rytinė Romos imperija — Bizantija su sostine Konstantinopolyje svirduliavo dėl išorinių priešų ir sankirčių bei intrigų viduje. Bizantijos varžovas VII a. buvo sasanidų Persijos imperija rytuose, kuri tęsėsi nuo Irako ligi Afganistano. Bizantija ir Persija nuo 602 m. buvo karo stovyje ir buvo labai išseku-

sios. Mahometas šią padėtį sumaniai išnaudojo. Jėga ir diplomatija sujungęs arabų gentis į sąjungas, kurios savo pagrindu turėjo atsidavimą vienam Dievui, jis užtikrino visam Arabijos pusiasaliui ramybę, saugumą ir pelną iš prekybos. Kiekviena gentis turėjo priimti islamą, pasižadėti neužpuldinėti kitų genčių ir, reikalui esant, dėtis į karo žygius. Dabar grobio ieškoti buvo galima tik kraštuose už Arabijos ribų.

Mahometo atsisveikinimno kelionė. Po pergalingo grįžimo į Meką Mahometas leido atlikti hadžą visiems: musulmonams ir pagonims. Tačiau 632 m. — 10 metų po Hidžros, jis nusprendė apvalyti šią šventąją apeiginę kelionę nuo pagonių ir pagoniškų papročių. Kartu su visomis savo žmonomis[27] ir žymesniais Draugais atliko visas hadžo apeigas. Po to tuojau grįžo į Mediną. Mekos daugiau nebelankė. Todėl šis jo hadžas yra laikomas Atsisveikinimo kelione. Nuo tada tik musulmonams leidžiama įeiti į Meką. Ka'aba Mekoje tapo dvasiniu islamo centru, kaip Medina jau buvo tapusi politine islamo sostine.

Mahometo mirtis. Mahometas reiškėsi kaip Allos pranašas ir apaštalas 22 metus, 2 mėnesius ir 20 dienų.[28] Jis pažadino arabų tautiškumą ir pajungė

---

27. Po Kadidžos mirties Mahometas vedė kitas 9 (ar 11?) moteris. Kelios iš jų buvo pranašo Draugų našlės, o kitos — žymesnių genčių šeichų dukros.
28. Jau kuris laikas esu Islamic — Roman Catholic Dialogue narys. Pokalbį puoselėja New York Catholic

jį monoteistiniam žydų – krikščionių tikėjimui. Tikėjimu į vieną Dievo arabai tapo reikliu istorijos veiksniu. Pats Mahometas išliko visą gyvenimą labai paprastas. Visą savo gyvenimą, net tapęs arabų valstybės galva, jis buvo kuklus žmogus. Sakoma, kad jis net savo drabužius pats lopydavęs. Kaip valstybės galva jis davė gilesnį žmoniškumo supratimą, iššlavė daug blogio iš arabų visuomenės. Mahometas sušvelnino vergų padėtį. Tiesa, vergijos nepanaikino, bet vergai turėjo būti laikomi žmonėmis. Jie galėjo kurti šeimas ir išsipirkti iš vergijos. Būdinga, kad savo pavyzdžiu skatino musulmonus duoti vergams laisvę.[29] Mahometas uždraudė kaip priešingą Allos vedimui azartinį lošimą, palūkanavimą ir alkoholinius gėrimus. Mahometas savo gyvenimu įkūnijo arabams naują ir vispusišką žmogaus — musulmono idealą. Ilgainiui jo asmenybė buvo išpuošta bruožais, kurie paslėpė tikrąjį Mahometą. Mat Allos pranašas turėjo būti, galvojo islamo mokytojai, apdovanotas visu tuo, kas svarbu vyrui, o ypač arabui. Kadangi arabams vyro lytiškumas buvo svarbus dalykas, todėl jie vaizdavo Mahometą buvus nepaprastai stiprų lyties poreikiuose. Vėliau šis bruožas sukėlė daug pajuokos tarp krikščionių. Tiesa, vienas padavimas apie Mahometą mielai pasakojamas, bū-

---

Archdiocese ir Muslim World League. Musulmonai pokalbio dalyviai pabrėžia Mahometo istorišką veiklą.

29. Išlaisvindamas savo krikščionį vergą etiopietį Zaidą. Zaidas buvo vienas iš pirmųjų konvertitų.

tent, Mahometas mėgęs tris dalykus: moteris, kvepalus, ir maldą!

Daugiau negu du dešimtmečius Mahometas buvo ištikimas moteriai, kuri buvo už jį žymiai vyresnė amžiumi. Po Kadidžos mirties Mahometas vedė 9 (ar 11) žmonas. Koranas leido musulmonams vesti daugiausia keturias žmonas. Mahometo atžvilgiu buvo padaryta išimtis. Kai kurios jo vedybos turėjo politinį tikslą — vedybos su svarbių šeichų dukromis, o kitos vadovavosi žmoniškumo jausmu — vedybos su našlėmis tų, kurie žuvo kovose už islamą. Vienos iš politinių vedybų buvo su Aiša, Abu Bakro, artimiausio draugo ir patarėjo dukra. Mahometas ją vedė, kai ji buvo dar jaunutė — vos dešimties metų amžiaus. Mahometo žmonos gyveno skirtinguose kambariuose aplinkui bendrą kiemą. Anot Mahometo biografo, Mahometas lankė savo žmonas paeiliui ir jas visas lygiai mylėjo (žr. sura 4,3).

Koranas davė teisę vyrams savo neklusnias žmonas bausti. Mahometas buvęs nuoširdžiai atlaidus vyras. Pasakojama, kad vienos kelionės metu jis pasiėmė kartu savo jaunąją Aišą. Kažkur pametusi karolius, ji atsiliko nuo karavano ir grįžo į Mediną, lydima jauno ir patrauklaus beduino. Kai kurie Mahometo Draugai apkaltino ją neištikimybe, bet Mahometas, pagal gautą iš Dievo apreiškimą, savo jaunutę žmoną išteisino. Po šio įvykio Koranas reikalavo, kad vyras, kaltindamas žmoną neištikimybe, turi paremti savo kaltinimą keturiais liudininkais.

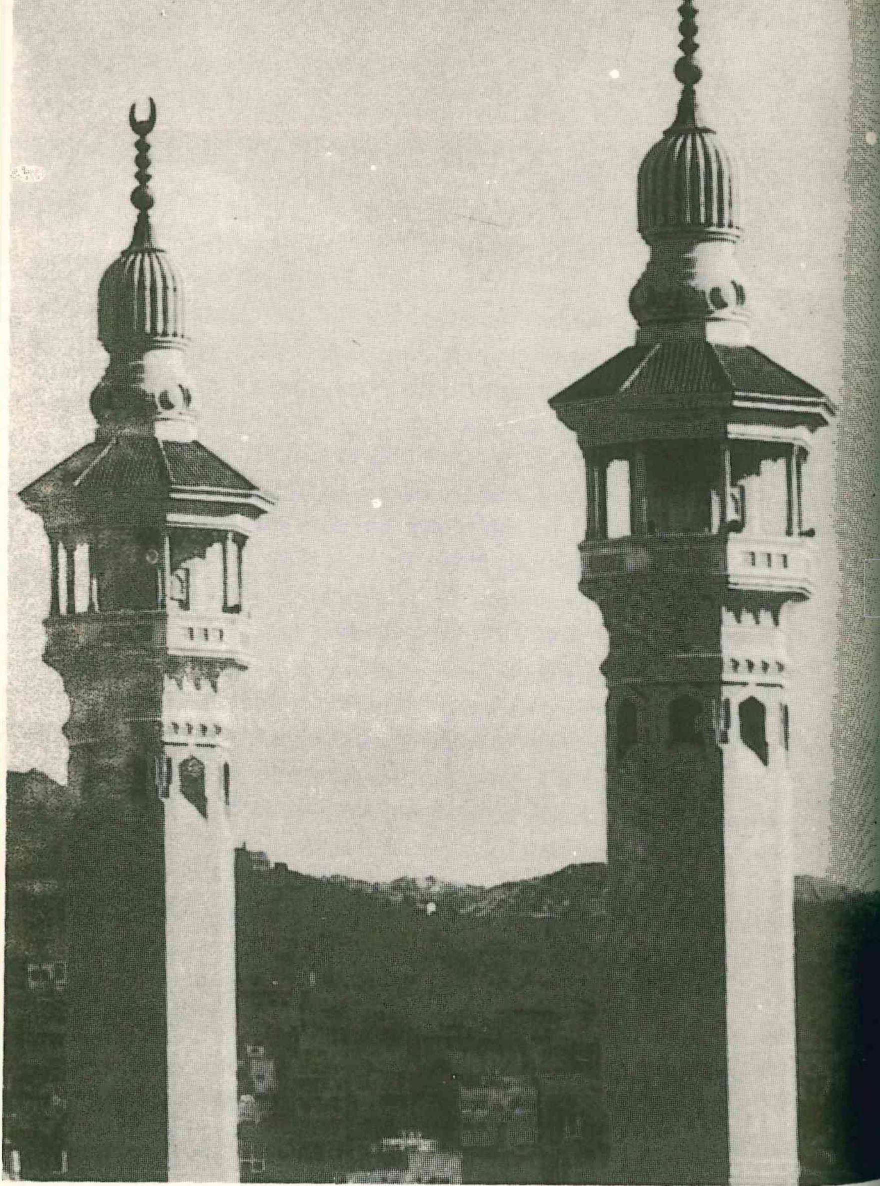
Priešingu atveju, pats kaltintojas turėjo būti nubaustas aštuoniasdešimčia rimbo kirčių.

632 m. — 10 m. po Hidžros, Mahometas, eidamas 63 metus, sunkiai susirgo. Staigus karščiavimas ir neįprastas galvos skaudėjimas paguldė jį lovon. Mahometas kalbėjo Aišai apie mirtį. Ji tik nerūpestingai pajuokavo galbūt manydama, kaip ir daugelis musulmonų, kad Allos pranašas yra nemirtingas. Karščiavimas ir galvos skausmai didėjo. Mahometas, gavęs leidimą iš kitų žmonų, buvo nuneštas į Aišos butą. Iš čia jis nusvirduliavo į mečetę. Dar kartą įspėjo savo sekėjus, kad tikintieji eis paskui jį rojun, o netikintieji bus nubausti pragaru. Po to vėl grįžo pas Aišą. Mirdamas, Mahometas murmėjo: "Taip! Aš renkuosi dangų!". Jis mirė ant Aišos rankų.

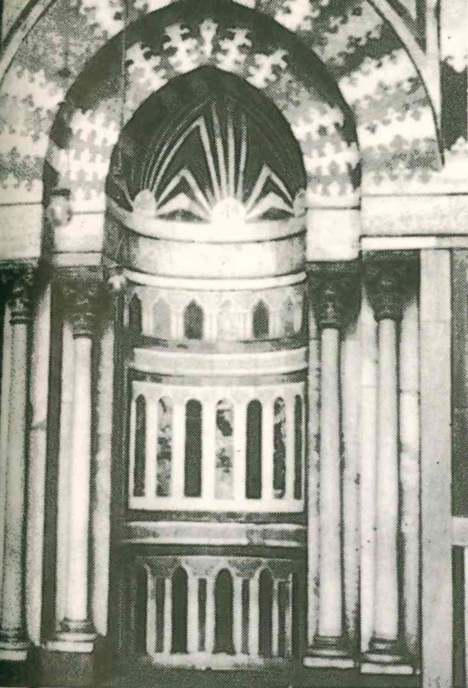
Žiniai apie Mahometo mirtį pasklidus Medinoje, musulmonai buvo panikos pritrenkti. Sąmyšio metu Abu Bakras nepametė galvos. Jis kreipėsi į panikos apimtus musulmonus: "Kiekvienas iš jūsų, kuris garbina Mahometą, turi žinoti, kad Mahometas mirė. Tačiau kiekvienas, kuris garbina Allą, turi žinoti, kad Alla yra gyvas ir nemiršta!". Savo pareiš kimą Abu Bakras parėmė žodžiais iš Korano: "Mahometas yra tik pranašas. Pranašų buvo ir prieš Mahometą. Jeigu pranašas miršta ar yra nužudytas, ar jūs grįšite atgal [į pagonių tikėjimą]?".

Islamo kilmė yra glaudžiai susijusi su Mahometu. Tačiau Mahometas laikė save tik Dievo pasiuntiniu — Rasul, Allos siųstu "įspėti" — pašaukti iš netikėjimo ir tuščio gyvenimo į tikėjimą vienu Die-

vu. Istorija liudija, kad jis buvo žymus vadas ir išmintingas valstybininkas. O musulmonai laiko jį paskutiniu ir didžiausiu Dievo pranašu — Pranašystės antspaudu.

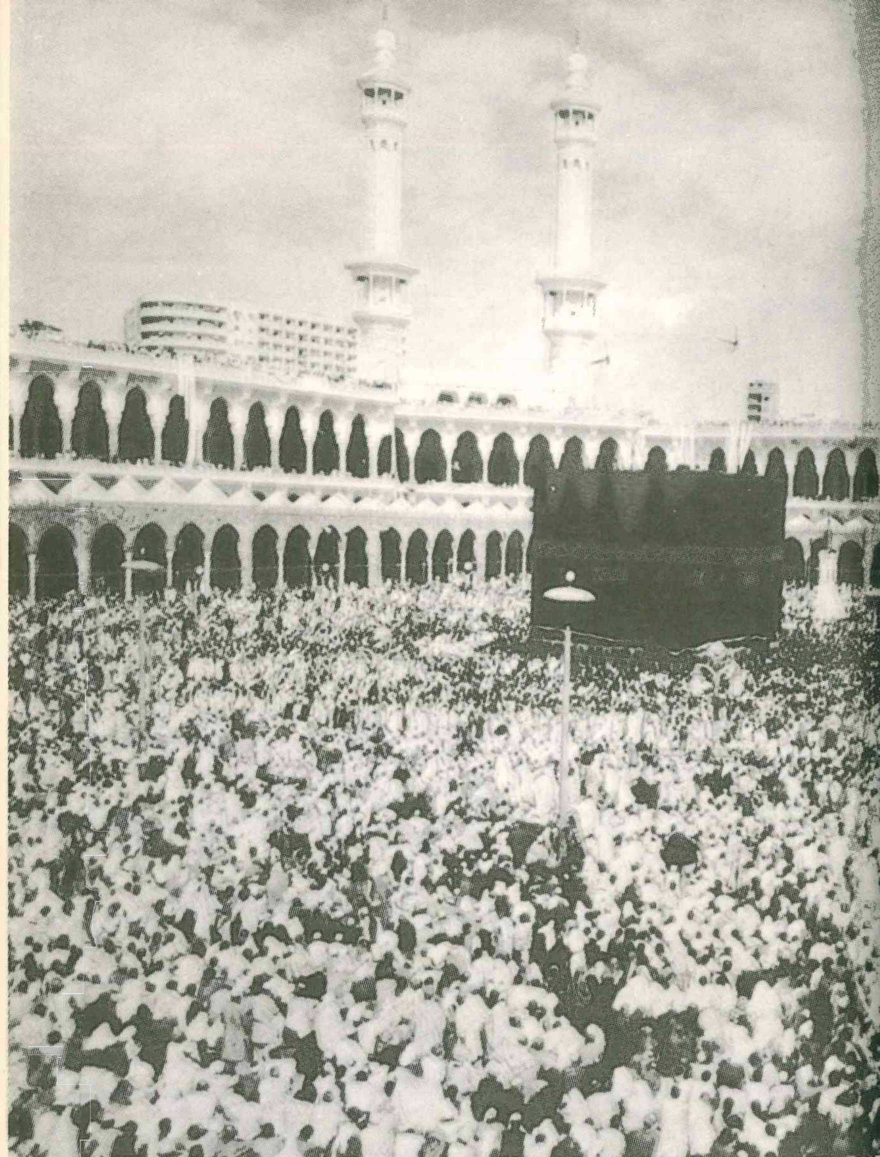

Meka. Didžiosios mečetės minaretai

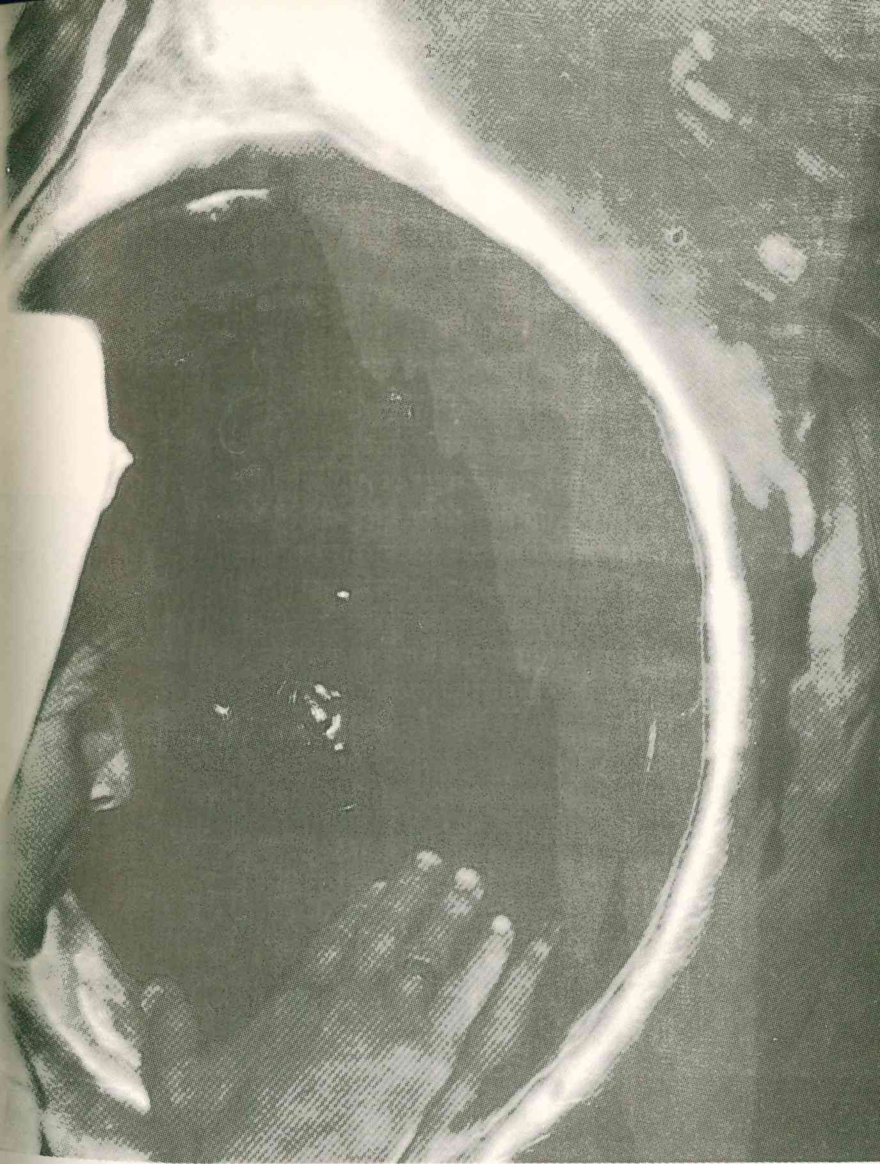

Mihrabas — niša kiekvienoje mečetėje rodo Mekos linkui. Musulmonai meldžiasi veidu kreipdamiesi į Meką

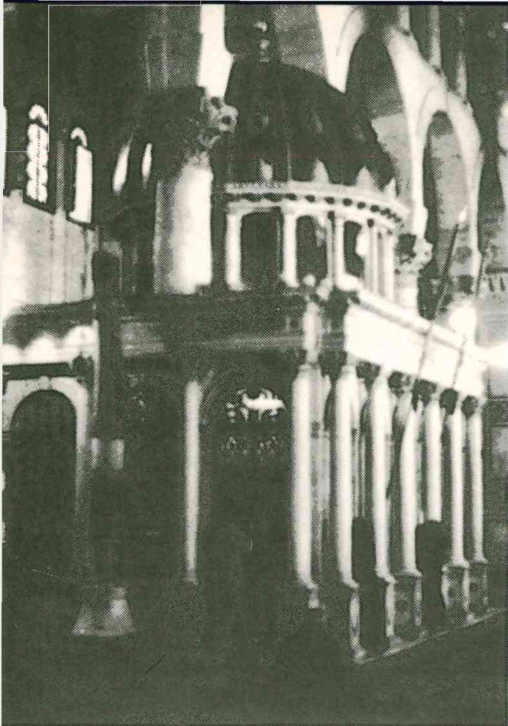
Damaskas. Mečetė yra ne tik maldos vieta, bet tarnauja kaip užuovėja karštą dieną

Meka. Didžioji mečetė su Ka'aba — Dievo namu. Musulmonai tiki, kad pats tikėjimo protėvis Abraomas jį pastatė. Ka'aba yra svarbiausia islamo šventovė

Meka. Juodasis akmuo Ka'abos kertėje

Jahjos — Šv. Jono Krikštytojo šventovėlė Omajadų mečetėje Damaske. Šv. Jonas Krikštytojas yra ir islamui pranašas

Lozoriaus kapas Betanijoje prie Jeruzalės. Nūdien musulmonai miestelį vadina Al-Azirija — Lozoriaus vardu. Ir islamas tiki mirusiųjų prisikėlimą

Medina. Didžioji mečetė, kurioje yra palaidotas pranašas Mahometas

DIEVAS — ALLA IR SKAITYMAS — KORANAS

Judaizmas, krikščionybė ir islamas save sieja su Abraomu ir Dievo žodžiu per pranašus. Visos trys turi Knygą — Apreiškimą iš Dievo. Žydai savo Knygai duoda *Toros* — Mokymo vardą, krikščionys — *Evangelijos*, Gerosios Naujienos, o musulmonai — *Korano* — Skaitymo.

Žodis "islamas", kaip matėme, reiškia vispusišką *atsidavimą* valiai ir vedimui Allos — Dievo, kuris vienas yra tikras Dievas. Pirmoji ir svarbiausia islamo tiesa yra liudijimas — tikėjimo išpažinimas: "La ilaha illa 'llah; Muhammad rasul Allah" ("Tik Alla yra Dievas; Mahometas yra Allos apaštalas").[30]

---

30. Kaip matėme, *Allah* yra arabiškas žodis. Jį sudaro

Islamas yra griežtai monoteistinė religija. Raktinė Korano sura liudija islamo monoteizmą:

Sakyk! Jis yra Alla, Vienintelis!
Alla, visų amžinai šlovinamas!
Jis nei pradeda, nei yra pradėtas.
Nėra nieko, kas galėtų būti
jam lygus (sura 112,1-3).

Dievas yra vienas. Šią tiesą musulmonai išreiškia žodžiu *tauhid* (tawhid). Žmogaus kalba nėra pakankama aptarti Dievą, nes nėra pasaulyje nieko panašaus Dievui. Vienas ir tikrasis Dievas yra labai arti: "Mes [Dievas] esame arčiau žmogaus, negu jo paties kaklo gysla" (sura 50,16). Dievas nėra tėvas, neturi sūnaus, neturi brolio, žmonos, sesers ar dukterų.[31]

Dievas yra Kūrėjas. Islamas moko, kad Alla yra visatos Kūrėjas. Be to, Dievas reiškiasi kaip Kūrėjas, duodamas ir atimdamas gyvybę, palaikydamas ir valdydamas visą kūriniją.

---

skirtis "Al" ir daiktavardis "lah" ir reiškia "(Tas) Dievas". Alla reiškia vienintelį Dievą, kuris yra visokeriopai tobulas, žėri grožiu, begalybe, visagalybe, gailestingumu. Lietuviai Alla perrašo su "Alachu".

31. Priešislaminis paprotys vadinti dieves Al-Manat(ą), Al-Lat(ą) ir Al-Uzz(ą) Allos dukterimis buvo Mahometo pasmerktas, nes Alla neturi dukterų.

Dievo vardai. Dievas yra didžioji Tikrovė. Jis apsireiškė save žmonijai, apreikšdamas savo 99 vardus, kurie aptaria jo šlovę ir vieninteliškumą. Koranas sako: "Allos vardai yra gražiausi. Šaukis jo tais vardais. Šalinkis nuo tų, kurie teršia jo vardus. Jiems bus už tai atlyginta [bausme]" (sura 7,180).

Dievas yra gailestingas. Kiekviena sura Korane prasideda žodžiais "Vardan Allos, Geradarančio, Gailestingojo. . ."[32] Musulmonui jie nuolat primena Dievo gailestingumą savo kūrinijai. Gailestingumu Dievas reiškiasi visame žmogaus gyvenime. Be to, Dievas pažada elgtis meilingai su tais, kurie atsiduoda jo valiai. Gailestingumas lydi visą žmoniją, o meilė — tuos, kurie atsiduoda jo valiai. Koranas sako: "Sakyk (o Mahometai, žmonijai): 'Jeigu mylite Allą, sekite manim; Alla jus mylės ir jums atleis jūsų nuodėmes. Alla yra atlaidus, gailestingas' " (sura, 3,31).

Dievas yra visagalis. Alla duoda ir atima gyvybę, nes yra visagalis Viešpats. Tik Dievas gali patenkinti žmogaus ilgesį ir poreikius.

Dievas yra išmintingas ir visažinąs. Musulmonai labai rimtai skaitosi su Dievo visažinojimu, nes Dievas yra beribė išmintis. O žmones Dievas moko išminties per pranašus — savo pasiuntinius ir Raš-

---

32. Arabiškai: "Basmalah: Bis-mi-llahi ar-Rahmani ar-Rahim".

tus. Be to, jis apreiškia gamtos dėsnius, savo nuostabius pėdsakus kūrinijoje ir visatos darnoje.

Dievas yra amžinas. Alla neturi nei pradžios, nei pabaigos. Koranas sako: "jis yra Pirmasis ir Paskutinis. . . Jis žino visa" (sura 57,3).

Žmogaus santykis su Dievu. Žmogus — Adomas ir Ieva (Adam ir Hauwa) — yra kūrinijos dalis, sukurtas ypatingu būdu, apdovanotas galia kalbėti, suprasti, mokytis, atskirti tai, kas gera nuo to, kas bloga, tai, kas teisinga nuo to, kas klaidinga. Adomas buvo sukurtas kaip Dievo kalifas (khalifa) — įgaliotinis žemėje.[33]

Dievas, sukūręs Adomą iš molio ir dvasios, išmokė jį vardus visų daiktų ir davė vispusišką kūrinijos pažinimą (sura 2,31).[34] Nors Adomas buvo mokomas angelų akivaizdoje, angelai nepajėgė atsiminti nė vieno daikto vardo. Tada Dievas liepė Adomą pasakyti angelams visų daiktų vardus. Adomas tai tiksliai padarė, nustebindamas pačius angelus. Tada Dievas pareiškė, kad jo kalifo — įgaliotinio žemėje žinojimas yra gilesnis negu jo angelų. Todėl Dievas liepė angelus nusilenkti Adomui. Visi angelai, išskyrus Iblis — Šėtoną, pakluso (sura 2,34).

---

33. Pagal Šv. Raštą, žmogus — vyras ir moteris — yra Dievo "paveikslas ir panašumas" (Pr 1, 26-27) ir Dievo "kvėpavimas" (Pr 2, 7).
34. Kai kurie musulmonai, pavyzdžiui sufiai, teigia, kad "vardai" buvo "gražieji Dievo vardai"; kiti tiki, kad jie buvo gyvulių ir augalų vardai.

Būdinga, kad islamas moko, jog kūrinija turi teises — žmogui neleidžiama kūrinijos piktnaudoti (sura 50,9-11). Gamta yra geradarančio ir gailestingojo Allos rūpesčio žmogumi išraiška.

Pirmieji musulmonai. Adomas, pirmasis Allos įgaliotinis ir pirmasis žmogus kūrinijoje, buvo taip pat ir pirmasis pranašas, siųstas mokyti apie Dievą. Anot islamo, pranašystė prasidėjo su Adomu — pirmuoju žmogumi. Per Adomą buvo duotas žmonijai aiškus įstatymas — islamas, — jis buvo ir yra atsidavimas Dievui.

Nenuostabu, kad islamas teigia, jog visi žmonės gimsta kaip musulmonai: nekalti, tyri ir laisvi. Gimtosios nuodėmės sąvoka yra priešinga islamui. Žmogus negimsta nusidėjėliu, o tik silpnu ir trapiu. Ribotam kūriniui nėra nuodėmė gimti silpnu bei trapiu ir būti silpnu bei trapiu. Kuo žmogus tampa po gimimo, priklauso nuo aplinkos ir išorinės įtakos.

Dievo Knygos. Adomas buvo pirmasis žmogus, kuriam Dievas davė nurodymus, kaip gyventi. Būdamas Dievo kalifu — įgaliotiniu žemėje, jis davė nurodymus, kaip gyventi savo vaikams ir visai žmonijai. Tačiau Iblis — Šėtonas nesiliovė žmonių gundyti ir vesti į pikta. Kada tik chaosas, netikrumas pagausėdavo žmonijoje, Dievas pasiųsdavo mokymą, kad pataisytų žmoniją. Dievo mokymas buvo dažnai duodamas per šventas knygas — duodamas apreiškimu per pranašus ir pasiuntinius. Islamas moko, kad Dievas apreiškė žmonijai keturias šventas

Knygas. Jos visos yra šventos, nes turi savo ištaką Dievuje, — yra įrašytos ant amžinų lentelių danguje. Būta ir penktosios Knygos, kuri esanti dingusi:

1. *Suhuf* — Ritiniai, t. y. dešimt šventų Raštų, apreikštų Ibrahimui (Abraomui). Nelaimei, Ritiniai yra dingę.

2. *Taurat* — hebraiškai Tora, t. y. Mokymas, kuris buvo apreikštas per pranašą Musa — Mozę.

3. *Zabur* — Psalmės. Ši šventoji Knyga buvusi apreikšta pranašui Daud — Dovydui.

4. *Indžil* (Injil) — Evangelija. Ši šventoji Knyga buvo apreikšta per pranašą Isa — Jėzų.

5. *Koranas* (Qur'an). Ši šventoji Knyga yra pagal musulmonus baigminis Dievo mokymas žmonijai ir buvo apreikštas per pranašą Muhammad — Mahometą.

Šventosios Knygos ir Koranas. Musulmonai pripažįsta, kad Dievas apreiškė šventąsias Knygas per pranašus žmonijos vadovavimui. Koranas nėra naujas apreiškimas, bet baigminis apreiškimas, kuris patvirtina prieš jį duotus šventuosius Raštus, paaiškina jų neaiškumus, pataiso iškraipymus ir atbaigia apreiškimą (žr. sura 3,3-4a). Islamas laiko žydus ir krikščionis Knygos Tauta — Ahl al-Kitab. Be to, Koranas šaukia musulmonus gyventi taikoje su Knygos Tauta — žydais ir krikščionimis ir ragina imti jų moteris sau už žmonas.

Korano esmė ir sąranga. Koranas musulmonui yra nepaprastai ypatinga Knyga, nes pačia savo esme yra Dievo žodis, — Dievo duotas mokymas. Jis buvo

apreikštas per angelą Džibril (Jibril) — Gabrielį iš pirmavaizdžio danguje (žr. sura 85,21-22). Islamo tikėjimu Mahometas buvo Dievo pasirinktas įrankis savo Žodžiui apreikšti. Kiekviena Korano raidė, kiekvienas žodis bei išsireiškimas, kiekviena prasmė buvo dieviškai padiktuota arabų kalba Mahometui, kuris buvo *ummi* — beraštis ir bemokslis. Gabrielis davė Mahometo atminčiai jėgą *skaityti* ir atsiminti Allos Knygą. Koranas, islamo istorikai teigia, buvo apreikštas 22 metų, 2 mėnesių ir 20 dienų sekoje (610-632 m. po Kr.). Baigminiu sakiniu laikoma žodžiai: "Šiandien atbaigiau pataisyti tavo religiją dėl tavęs ir apreikšti savo malonę dėl tavęs — parinkau dėl tavęs kaip religiją islamą [Al-Islam]" (sura 5,3).

Koranas, anot islamo, buvo apreikštas arabiškai — angelų kalba. Musulmonai tik arabiškąjį Korano tekstą laiko Koranu. Jo versti į kitas kalbas negalima dėl pavojaus sudarkyti Dievo žodį. Arabiškasis Koranas naudojamas ne tik mečetėje, bet ir mokykloje.

Korano vardas siejamas su žodžiu *Iqraa* — "Skaityk!". Jame yra 114 surų — skyrių: 86 suros buvo apreikštas Mekoje, o 28 — Medinoje. Suros dalijamos į *ayats* — posmelius. Jų Korane yra 6,239. Savo dydžiu Koranas yra tolygus Naujajam Testamentui. Trys trumpiausios suros turi tik po tris posmelius (žr. 103, 108, 110), o ilgiausia — net 286 (žr. 2).[35]

---

35. Islamo mokslininkai teigia, kad Koranas turi 6,239

Žmogiškai žiūrint į Koraną, sunku jame atrasti pradžią ir pabaigą. Jo puslapiuose galima rasti teologiją, teisėtvarką, istoriją, mokslą ir t.t. Nenuostabu, kad amžių būvyje Koranas buvo islamo mokyklų vadovėlis, tikros išminties ir vispusiško žinojimo ištaka bei pagrindas. Musulmonams *jis yra Dievo žodis:* pagrindinė tema — dieviška tikrovės samprata; žmogus yra dėmesio centre, o siekis — šaukti žmogų priimti apreiškimus kaip tiesų kelią į tikrą gyvenimą.

Korano užrašymas. Mahometas, priimdamas apreiškimus iš Gabrielio, juos įsidėjo į atmintį. Kadangi pats buvo *ummi* — nemokėjo rašyti, jis liepė savo raštininkams užrašyti jo *Skaitymą*. Ilgainiui Koranas buvo ir jo Draugų įsimintas. Todėl Koranas jau prieš Mahometo mirtį buvo įrašytas ne tik į musulmonų atmintį, bet ir ant molio lentelių, kaulų, medžio žievių, šukių ir akmenų.

632 m. — 10 m. po Hidžros, Mahometui mirus, Umaras (Umar) įtikino pirmąjį kalifą Abu Bakrą sutelkti Koraną į vieną Knygą. Tai padarė Zaidas (Zayd), vienas iš svarbiausių Mahometui duotų apreiškimų užrašytojų. Vėliau, Utmanui (Utman), trečiajam kalifui valdant, buvo pastebėta, kad Kora-

---

posmelius, 77,934 žodžius, 323,621 raides. O Ahmat Deedat knygoje *The Ultimate Miracle* (Durban: Islamic Propagation Center, 1969), p. 1-75, vadina Koraną matematiniu stebuklu.

nas skirtingai skaitomas tarp musulmonų iš arabų ir musulmonų iš kitų tautų. Todėl Utmanas pavedė keturiems Mahometui duotų apreiškimų užrašytojams — jų tarpe ir Zaidui — paruošti norminį Korano tekstą pagal arabišką Kureišų tarmę, kuria kalbėjo pats Mahometas. Nūdien naudojamas Koranas yra tas, kurį Utmanas 651 m. — 20 m. po Hidžros patvirtino norminiu. Nuo to laiko Koranas buvo Knyga, kurią musulmonai saugo su stropiu atsidėjimu: kiekvienas žodis, žodžių tvarka sakinyje, net skyrybos ženklai yra šventas dalykas. Negalima nieko pakeisti, ką nors išleisti ar ką nors pridėti. Koraną versti į kitas kalbas yra šventvagystė.[36]

Mahometo palikimas: žodžiai ir papročiai. Islame turi svarbų vaidmenį ir Mahometo palikimas — islamo pranašo žodžių, papročių ir nuosprendžių rinkiniai. Mahometo žodžiai — *Hadita* (hadit) ir papročiai bei nuosprendžiai — *Sunna* (Sunna) sudaro pranašo palikimą islamui. Aplamai, įprasta jį vadinti *Haditos* vardu. Hadita neturi Korano šventumo, nes

---

36. Žr. Korano parafrazes: Muhammad Marmaduke Pickthall, *The Meaning of the Glorious Koran* (Mecca Al-Mukarramah: Muslim World League, 1977); Abdullah Yusuf Ali, *The Meaning of the Glorious Qur'an* (Cairo: Dar Al-Kitab Al-Masri, 1938); Arthur J. Arberry, *The Koran Interpreted* (London: Oxford University Press, 1964). Taip pat *The Qur'an*. The First American Version. Vertė T. B. Irving (Al Hajj Ta'lim 'Ali). (Brattleboro, VT: Amana Books, 1985).

nėra Dievo apreiškimai kaip Koranas bei ankstesnės šventosios Knygos. Tačiau musulmonai ją labai gerbia ir laiko svarbia, nes ji papildo Koraną, jį paaiškindama ir pritaikydama.

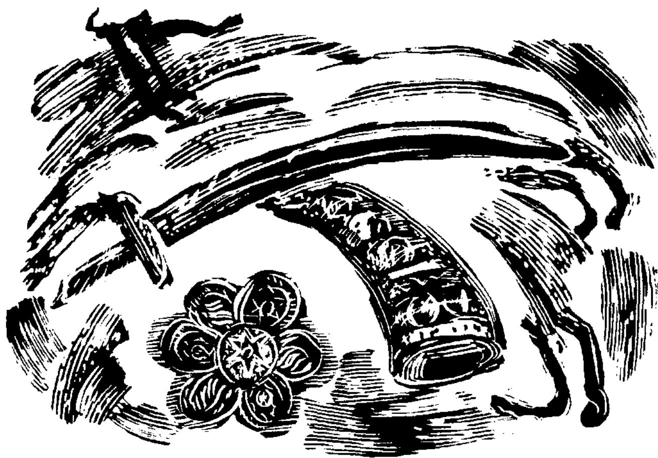
Apreiškimas per pranašus ir pasiuntinius. Musulmonai daro skirtumą tarp pranašų ir pasiuntinių (apaštalų). Pasiuntinys yra *rasul* — apaštalas su dievišku Raštu, o pranašas — *nabi'* — turi tik žodį iš Dievo. Pagal islamą, visi pasiuntiniai yra pranašai, bet ne visi pranašai yra pasiuntiniai. Ir pasiuntinys, ir pranašas yra Dievo parinkti asmenys perduoti jo valios apreiškimą arba kuriai žmonių grupei, arba kuriai nors tautai, arba visai žmonijai.

Musulmonai tiki, kad visi pasiuntiniai ir pranašai perdavė tą patį Dievo valios apreiškimą — islamą. Anot Korano, Dievas jiems davė vis aiškesnį savo valios, religijos, žmogaus širdies, gėrio ir blogio pažinimą. Pasiuntiniai ir pranašai buvo tik žmonės. Kadangi jie buvo tik žmonės, todėl jų liudijimas ne visuomet buvo deramai priimtas, bet liko atmestas. Tikslus pranašų skaičius nėra žinomas, bet musulmonai priskaičiuoja 124,000! Koranas mini tik 25 pranašus.

Kai kurie pranašai yra ypatingai svarbūs. Pranašas *Ibrahim* — Abraomas paskelbė, kad Alla — Dievas yra vienas. Ši tiesa yra tikrosios religijos esmė. Islamas pripažįsta pranašą *Musą* — Mozę, nes jis yra *Kalim Allah*, — tas, kuriam Dievas kalbėjo veidu veidan (žr. sura 4, 164). Nors Mozės pranešimas iš Dievo ir buvo labai svarbus, jo tauta — žydai manė,

kad jis skirtas tik jiems. Be to, jie apkrovė pirmykštį Mozės įstatymą savo apeiginiais nuostatais. Ir pranašas *Isa* — Marijos sūnus Jėzus, kaip visi pranašai, skelbė, kad Dievas yra vienas. Krikščionys gavo iš Dievo visuotinį apreiškimą, bet jį sudarkė žmonijos akyse, pabrėždami Dievo "Trejybę", vietoje Dievo "Vienumo".

Galų gale, moko islamas, Dievas pasiuntė savo valios baigminį apreiškimą visai žmonijai per pranašą *Muhammad* — Mahometą. Jis yra paskutinis pranašas — pasiuntinys ir visos pranašystės — Dievo apreiškimo Antspaudas. Anot musulmonų, judaizmas ir krikščionybė buvo savo laiku tikros Dievo religijos — ankstesnės apraiškos — toje pačioje dieviško apreiškimo sekoje. Dabar, anot jų, jas abi pakeičia islamas — Mahometo misija. Tai, kas buvo jose tiesa, yra įjungta į islamą, o tai, kas nėra įjungta, nebuvo tiesa. Religiniu požiūriu musulmonai laiko save apreiškimo baigme. Istoriškai žiūrint, islamą reikia laikyti nauja pradžia — naujos religijos, naujos imperijos, naujos civilizacijos ištaka ir pagrindu.

ISLAMAS PO MAHOMETO MIRTIES

Mahometas, dar prieš savo mirtį, sujungė į musulmonišką *umma* — valstybę kone visus arabus. Islamo plitimą prieš ir po Mahometo mirties skatino jo misijinė savimonė. Koranas liepia:

Skatink į savo Viešpaties kelią išmintimi ir patraukliu raginimu. Parodyk jiems tą kelią, kuris yra geresnis. Iš tikrųjų, tavo Viešpats žino, kas yra nuklydęs nuo jo kelio ir pažįsta tuos, kurie yra ant gerojo kelio (sura 16,125).

. . .

Sakyk tiems, kuriems buvo duoti Raštai ir tiems, kurie jų nepažįsta, 'Ar jūs priėmėte islamą?' Jeigu

jie tai padarė, jie yra tarp jūsų ant gerojo kelio, o jeigu nusigręžia — jums lieka atsakomybė paskelbti jiems mokymą. Dievas saugo savo tarnus (sura 3,20).

Musulmonų misijinė savimonė buvo ir yra stipri. Tačiau Koranas draudžia naudoti prievartą islamo skelbime. "Religijoje negali būti prievartos" (sura 2,256). Šis Korano dėsnis buvo daugeliui islamo kartų pakantumo norma.

Mahometui mirus, islamas metėsi jėga nešti žmonijai savo tikėjimą. Arabų armijos išėjo su kardu suislaminti tuometinį pasaulį, lyg paneigdamos reiklųjį Korano dėsnį.

Arabai didžiavosi naujai pasiekta politine islamo valstybės vienybe. Be to, iškilo keletas genialių karvedžių, kuriems parūpo galimybės ieškoti grobio turtinguose Arabijos pusiasalio kaimynų kraštuose. Tiesa, Bizantija ir Persija buvo galingos imperijos, tačiau dėl ilgų tarpusavio karų nualintos ir nepajėgios gintis nuo veržlių musulmonų. Bizantija turėjo priešų ir Balkanuose, o jos vasalai pietuose, palei Arabiją, irgi nerimo. Nenuostabu, kad Sirija, Egiptas, Mesopotamija, Užkaukazė, Persija ir Korasanas pateko į musulmonų rankas dar prieš VII a. užsklandą. VIII a. pirmaisiais dešimtmečiais musulmonų armijos metėsi ir į vakarus, ir į rytus: į Šiaurės Afriką bei didesnę Ispanijos dalį, o Azijoje — į Afganistaną bei Indijos pakraščius. Žinoma, užkariavimai nebuvo žaibiški, bet truko dešimtmečiais, nes musulmonams reikėjo sukurti savitą politinę ir eko-

nominę valdžią užimtuose kraštuose. Aplamai kalbant, islamo proveržis po Mahometo mirties yra vienas iš reikšmingų Viduramžių istorijos reiškinių.

Daug krikščionių, pažinę islamą iš jam priešiškų šaltinių, mano, kad musulmonų armijos, veršdamosi per senąjį pasaulį, privertė ginklu užkariautas tautas tapti musulmoniškomis. Tai nėra istorinė tiesa. Musulmonai nežudė tų, kurie atsisakė priimti jų tikėjimą. Žinoma, pervartų metu buvo ir karštuolių tarp musulmonų. Tačiau turimi istorijos duomenys liudija, kad ne sykį užkariautojai musulmonai buvo priimti kaip išlaisvintojai.[37] Musulmonų karvedžiai ir valdytojai nesistengė dauginti musulmonus prievarta. Kur kas labiau jie domėjosi grobiu — duokle ir mokesčiais.[38]

Kalifai: Mahometo įpėdiniai. Mahometo įpėdiniai save vadino kalifais (arabiškas žodis *khalifa* apima ir įgaliotinio, ir įpėdinio sąvokas). Pirmieji keturi kalifai turi *rašidūnų* (rashidun) — "teisėtai valdžiusiųjų" pravardę. Pirmieji du — Abu Bakras ir Umaras buvo kilę iš priešislaminės Mekos visuomenės nereikšmingųjų klanų. Trečiasis — Utmanas (Uth-

---

37. Žr. M.G.S. Hodgson, The *Venture of Islam*, I, p. 199-211.
38. Žr. Philip K. Hitti, *History of the Arabs* (New York, NY: St. Martin Press, [10]1970), p. 150-154; 158-159; 160-168; 169-177. Taip pat K. W. Tröger, "Tolerance and Intolerance in Islam", *Theology Digest* 33:1 (1986) 119 - 125.

man ibn Affan) buvo turtingojo omajadų klano narys. Su Utmano mirtimi prasidėjo islamo umma — valstybės skilimas. Mat, ketvirtasis kalifas Alis, Mahometo pusbrolis ir žentas, panūdo mažinti omajadų įtaką. Tačiau išėjo visai kitaip. Omajadai sukūrė iškilų kalifatą Damaske (661 — 750 m. po Kr.), o Alio sekėjai, jam tragiškai žuvus, davė pradžią naujam poslinkiui islame. Tokiu būdu kilo dvi šakos islame: sunitai ir šijitai — ortodoksai ir Alio sekėjai.[39]

Omajadai plėtė islamo imperiją rytuose — Indijoje bei Kinijoje — ir vakaruose. Omajadų armija persikėlė per Gibraltarą ir, perlipusi per Pirenėjų kalnus, brovėsi į pietinę Prancūziją. Netikėtai omajadus pakeitė naujas dinastinis kalifatas — abasidai Bagdade (750 - 1258 m. po Kr.). Islamo pavojus vakarinei Europai atslūgo. Abasidų dinastija viešpatavo ilgai, tačiau buvo iškili tik pirmajame savo valdymo amžiuje.[40] Mat rytuose — Persijoje ir vidurinėje Azijoje — pradėjo telktis vietinės dinastijos. Be to, X-XI a. į Artimuosius Rytus, palei Kaspiją ir Juodąją jūrą, pradėjo slinkti turkai, vedami seldžiukų karvedžių. Turkai, priėmę sunitiškąjį islamą, tapo trečiąja svarbia islamo valstybės tautybe.[41]

XIII a. mongolai sunaikino abasidų kalifatą. Il-

39. Šijitai sudaro 15%. Iranas yra bemaž visas šijitinis, o Irake šijitai sudaro 60% visų gyventojų.
40. Pavyzdžiui, garsusis Harun al-Rašid(as). Jis gyveno tarp 764(?) - 809. Kalifu buvo tarp 786-809.
41. Kitos dvi — arabai ir persai.

gainiui mongolai suislamėjo, o islamo pasaulyje susitelkė penki židiniai:

1. Otomanų imperija. Užėmus Konstantinopolį 1453 m., otomanų imperija tapo pati didžiausia jėga islame. Kryžiaus kare prieš turkus Lenkijos karalius ir didysis Lietuvos kunigaikštis Jonas Sobieskis 1683 m. skubėjo gelbėti Vienos. Vienos apgynimu nuo turkų antpuolio Sobieskis nusipelnė didžiausios garbės visame krikščioniškame pasaulyje. Tačiau karas prieš turkus nebuvo užbaigtas. Sobieskiui dar daug kartų teko žygiuoti prieš turkus.[42]

2. Mamlukų sultanatas Egipte, Palestinoje ir Sirijoje. Kurį laiką mamlukų sultanatas buvo išlikusiojo arabiškojo islamo citadelė. Otomanų imperija jį paėmė į savo globą 1517 metais.

3. Safavidų monarchinė dinastija Persijoje (nūdieniame Irane). Safavidai buvo šijitai, — šijizmas buvo paskelbtas jų karalystės religija. Šijizmas ir nūdien yra Irano respublikos religija.[43]

---

42. Žr. *Lietuvių Enciklopedija,* XXVIII, p. 216. "Liūdnai tame žygyje pasireiškė Lietuva. Ji buvo pasižadėjusi pristatyti 12,000 karių. Tačiau etmonų K. Sapiegos ir Oginskio vadovaujama Lietuvos kairuomenė visiškai nesiskubino į mūšio lauką ir pasirodė ties Viena jau po pagrindinių kautynių. Savo plėšikavimais slovakų ir vengrų žemėse ji paliko bjaurų įspūdį. Žinoma, beveik be jokių nuostolių ir su dideliu grobiu ji grįžo atgal į Lietuvą, nepagailėdama nė lenkiškų sričių", *ten pat.*

43. Žr. John L. Esposito (red.), *Voices of Resurgent*

4. XVI a. Indijoje, Tamerlano palikuonis Babūras (Babur) sukūrė mogulų (mughul) dinastiją, kurią istorijos slinktyje sunaikino britų imperija.

5. Eurazijos stepėse susikūrė du dideli suislamėjusių mongolų židiniai: Aukso ordos ir Čagatajaus kanatai. Abu ilgainiui buvo įjungti į Rusijos imperiją, o dar vėliau į Sovietų Sąjungą.

XIX a. Europos imperijos pradėjo steigti savo kolonijas ir kurti prekybos tinklą islamo pasaulyje. Otomanų - turkų, safavidų - persų ir mogulų - indų imperijos prarado savo jėgą. Politinė Europos jėga vyravo islamo pasaulyje iki Antrojo pasaulinio karo užsklandos. Tačiau islamas kaip religija liko nepaliestas. Religija ir nūdien yra islamo atgimimo ištaka ir pagrindas.

Islam (New York, NY: Oxford University Press, 1983), p. 150-174; Edward Mortimer, *Faith and Power*. The Politics of Islam) New York, NY: Random House, 1982), p. 296-376.

"TEISINGAS TIKĖJIMAS"

Žodis "religija" išverčia arabišką žodį *din*, kuriuo ženklinamas visas žmogaus *atsidavimas* — tikėjiminis, politinis, kultūrinis — Dievui. Religija *yra* musulmono gyvenimas. Kaip jau iš dalies pastebėjome, jo pagrindą galima apibendrinti penketa tiesų:

1. Dievas yra vienas.
2. Angelai yra Dievo pasiuntiniai ir pagalbininkai.
3. Dievas apreiškė savo valią per Raštus ir pranašus.
4. Visa žmonija bus Dievo teisiama Teismo dieną.

5. Alla yra Dievas, kuris nusprendžia ir nulemia.

Pirmosios trys tiesos jau pažįstamos. Likusios dvi verčia stabtelėti. Teismo diena vadinama ir Paskutine diena ir Prisikėlimo diena. Tą Dieną visa visų laikų žmonija bus sutelkta prieš Dievą — Teisėją. Kiekvieno žmogaus knygutė bus peržiūrėta, kiekvienam bus atiduota jo (ar jos) knygutė arba į dešinę, arba į kairę ranką. Musulmonai dešinę ranką sieja su gėriu ir tyrumu, o kairiąją su blogiu ir nešvarumu.[44] Taigi Teismo nuosprendis yra arba atlyginimas už gėrį ir tyrumą gyvenime amžinu rojumi su palaima, arba bausmė už blogį ir netyrumą gyvenime amžinu pragaru su baisia ugnimi. Penktoji tiesa kelia dažnus ir aistringus ginčus tarp islamo teologų: Alla iš *anksto* nusprendžia ir iš *anksto* nulemia.[45] Korano mokymas šiuo klausimu nėra vienaprasmis: "Tas, kurį Dievas veda, yra teisingai vedamas; o tas, kurį jis išveda iš teisingo kelio, pralaimės" (sura 7, 178); kitur sakoma, "jis [Dievas] veda iš teisingo kelio tik tuos, kurie laužo sandorą su Dievu" (sura 2,26). Todėl sunku apspręsti tikslų islamo mokymo požiūrį: Dievas nulemia iš anksto? Žmogus turi laisvą valią? Korano mokyme yra ryški įtampa tarp Dievo išankstinio visažinojimo bei visagalybės

44. Kairiarankiams svečiams yra keblu tarp musulmonų! Sveikintis, paduoti, valgyti reikia dešine ranka...

45. Arabiškai *al-qada wa 'l-qadar,* t. y. "dieviškas nuosprendis ir nulėmimas" (predestinacija).

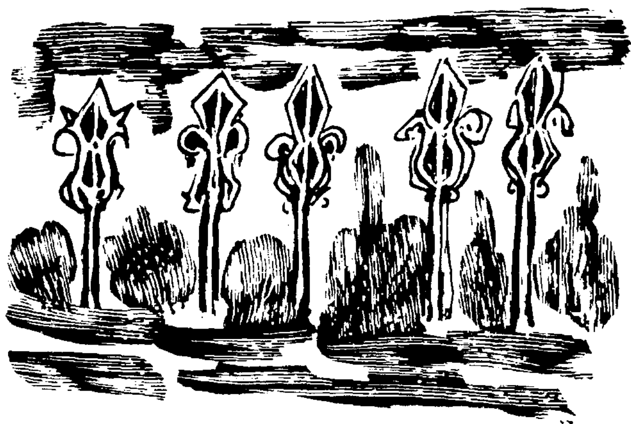
ir laisvo žmogaus pasirinkimo. Žymus šijitų teologas Imam Ja'far al-Sadiq (miręs 756 m.), paklaustas apie "dievišką nuosprendį ir nulėmimą", atsakė, kad šiuo klausimu negalima ginčytis, nes

> *jis yra gili jūra, todėl nebrisk į ją... Jis yra neaiškus takas, todėl nebandyk juo eiti. Tai viena iš Allos paslapčių, — nekalbėk apie ją. Tas, kuris bando ją suprasti, priešinasi Allos įsakymui, neigia jo visavališkumą ir veržiasi į jo paslaptį ir pavėnę... tuo jis tikrai užsitraukia Allos pyktį, — jo vieta bus pragare. Koks baisus likimas!*[46]

Šios penkios pagrindinės tiesos apima islamo "teisingą tikėjimą" (iman). Tačiau neužtenka turėti "teisingą tikėjimą", reikia priimti ir pareigą — atsiduoti dosniai ir su dėkingumu Allos valiai. Islamas pabrėžia, kad tikėjimas atbaigiamas tarnavimu Dievui — tarnavimu, kuris apima Dievo garbinimą pagal griežtai nurodytas taisykles ir apeigas.

---

46. Arthur Jeffrey, *Islam: Muhammad and His Religion* (New York, NY: Liberal Arts Press, 1958), p. 154.

PENKI TARNAVIMO DIEVUI POREIKIAI — RAMENTAI

Islamas šaukia žmogų ne vien tik pažinti "teisingą tikėjimą" bei apie jį kalbėti, bet ir jį išreikšti veiksmu — tarnavimu atbaigti atsidavimą Allos valiai. Tarnavimą Dievui išreiškia penki apeiginiai poreikiai, kuriuos musulmonai vadina Penkiais ramentais. Šie ramentai sudaro islamo apeigyną:

1. Liudijimas — *šahada*.
2. Malda — *salat*.
3. Aukos labdarai — *zakat*.
4. Pasninkas — *saum* (sawn), arba *Ramadan*.
5. Šventoji kelionė į Meką — *hadž*.

Kaip ranka turi penkis pirštus, bet yra viena, taip ir islamo apeigynas: vienas tikslu — veda į atsidavimą Dievui, penkiais poreikiais — tarnavimo ramentais.

Islamo teisėtvarka prasideda su apeigynu — Penkiais ramentais. Musulmonas, prieš atlikdamas atsidavimo Dievui poreikius — Penkis ramentus, turi atlikti apsiplovimo apeigą, nes, anot Mahometo, "Raktas į rojų yra malda (salat), o raktas į maldą yra apsiplovimas".[47] Dvasinis apsiplovimas pasiekiamas gyvenimu, kuriame reiškiasi rūpestingas gerumas kitiems, dosni ir dėkinga laikysena Dievo atžvilgiu. O fizinį apsiplovimą atliekama tiksliu apeiginiu veiksmu ir palaikoma vengimu to, kas gali sutepti.

Apsiplovimas yra pasiruošimas Penkių ramentų — tarnavimo Dievui poreikių pareigai. Jis yra tarsi slenkstis tarp dviejų laikysenų ir lyg durys į veiksmus, kuriais atsiduodama Allos valdžiai ir valiai.

1. Liudijimas, arba *šahada*, yra musulmonų tikėjimo išpažinimas. Pareiškimu liudijama, kad "Nėra kito Dievo kaip Alla" ir "Mahometas yra Allos pranašas". "Liudijimas" yra pirmasis ir svarbiausias islamo ramentas. Kaip matome, jis yra trumpas ir aiškus. Šiuo liudijimu liudininkų akivaizdoje tampama musulmonu.[48] Šeimos tėvai, kūdikiui gimus,

---

47. M. Muhammad Ali, *A Manual of Hadith* (Lahore, Pakistan: Ahmadiyya Anjuman, 1951), p. 41-42.
48. Islame krikšto nėra. Apipjaustymas, arabiškai *tahara*, nors ir neminimas Korane, yra labai puoselėjamas.

šnabžda "Liudijimą" jam į ausis. Pirm negu mažylis išmoksta pasakyti "mama" ar "tėte", jis yra mokomas sakyti "Liudijimą". Musulmonai kartoja "Liudijimą" daugsyk dienoje, nes randa jame gyvenimo inkarą ir gaires.

2. Malda, arba *salat*. Sakoma, kad malda užrakina naktį ir atrakina dieną. Musulmonai malda siekia ne tik kalbėti poterius, bet būti malda. Jų apeigynas įsako skirti maldai laiko penkis kartus dienoje: auštant, vidurdienį, popietėje, saulei leidžiantis ir prieš užmiegant. Mums maldos metu įprasta klūpoti, sėdėti ir stovėti — pagarbinti, būti namie su Dievu ir pajusti, kad esame pašaukti į gyvenimą nešti Dievo gerumą į savo aplinką. Musulmonų malda susideda iš kūno laikysenos, veiksmų, žodžių ir tylos. Iškiliausias jų maldos momentas yra buvimas kniūbščia, kakta liečiant žemę, prieš Dievą, kurį jie vadina Gailestinguoju, ryžtantis malda nugalėti savo polinkį į pikta.

Išoriniai maldos veiksmai yra tiksliai nustatyti ir bendri visiems musulmonams. Islamas kunigų neturi. Melstis musulmonai išmoksta šeimoje. Maldos pradžioje gręžiamasi veidu Mekos kryptimi ir tyliai pareiškiama, kad bus meldžiamasi taip, kaip to reikalauja apeigynas. Po to meldžiamasi stovint. Šią maldą seka nusilenkimas visu kūnu, paliečiant rankomis kelius. Vėl atsitiesiama. Po to klaupiamasi, puolama kniūbščia ir kakta paliečiama žemė. Atsitiesus, ramiai ilsimasi, sėdint ant savo paties kojų. Kiekvieną veiksmą lydi žodžiai. Prašoma gailestin-

gumo, atleidimo ir vedimo į gera. Svarbiausia, maldos žodžiais išreiškiama Dievui garbė ir šlovė.

Musulmonai meldžiasi bet kur, pavieniui ar kartu. Penktadieniais, vidurdienio maldos metu, musulmonai renkasi į mečetę — ypatingą maldos vietą bendruomeninei Penktadienio maldai ir pamokslui. Mečetėje nėra jokio altoriaus; nėra joje nei kėdžių, nei suolų. Grindys yra išklotos kilimais.[49] Pasieniuose stovi lentynos Koranui, sienoje į Mekos pusę yra niša — *mihrabas* (mihrab), į dešinę nuo mihrabo stovi *minbaras* (minbar) — pulpitas *imamui* (imam yra maldos vedėjas).[50] Mečetėse nėra paveikslų, statulų.

3. Aukos labdarai, arba *zakat*. Islamas sąlygoja musulmonų laikyseną nuosavybės ir turto atžvilgiu. Alla — Dievas yra visatos Kūrėjas. Visa priklauso jam. Alla — Dievas patiki savo tarnams gėrybes, kad jas panaudotų sau ir kitų labui. Todėl visi musulmonai privalo skirti 2½% savo nuosavybės kas-

---

49. Kilimas yra *šventas* dalykas Artimųjų Rytų kultūroje. Žr. A. Rubšys, *Šv. Rašto kraštuose* (Putnam, CT: Krikščionis Gyvenime, 1982), p. 158-159, 295.

50. *Imam* mažąja raide yra sunitų maldos vedėjas. Jis nėra kunigas. Kiekvienas vyras, padorus musulmonas, gali būti imamu. *Imam* didžiąja raide yra šijitų Vadas su bemaž pranašiška galia. *Mullah* — mula yra šijitų bendruomenėje *kone* kunigu. Mullah reiškia "(Alla) mokytas". *Ayatollah* — ajatola yra šijitų islamo "mokytasis", savo žinojimu *atspindi* gyvenime Allą. Taigi Ayatollah reiškia "Allos atspindys".

met neturtingųjų ir nelaimės paliestųjų šelpimui. Arabiškas šio ramento vardas *zakat* tiksliai išreiškia aukos labdarybei prasmę: "augti", t. y. "padauginti" ir "būti tyru". Auka labdarai auklėja dosnumo dvasią ir daro tyrą žmogų. Islamo kraštuose auką labdarai surenka valdžia, o kitur jos mokėjimas paliekamas tikinčiųjų sąžinei.[51]

4. Pasninkas, arba *saum*, Ramadano mėnesį. Musulmonai kasmet per visą mėnesį privalo susilaikyti nuo valgymo ir gėrimo, rūkymo ir vedybinių santykių, dienos metu. Pasninkaujant, dirbama kaip įprasta. Be to, privalu daugiau melstis bei dalyvauti ypatingose mečetės pamaldose.

Musulmonų kraštuose kiekvieną Ramadano dieną auštant duodamas ženklas, kad pasninkas prasideda, o temstant duodamas ženklas, kad pasninkas pasibaigia. Arabiškoje Jeruzalėje auštant ir temstant pasninko mėnesį girdisi patrankos griausmas, o Stambule bei Izmire — muezino balsas iš minareto. Pasninkaujama dieną, tačiau valgoma naktį. Ramadano naktys suveda šeimas pabendrauti, pasižmonėti ir atlikti kartu pamaldžias pratybas.

Ramadano pasninkas buvo įvestas antraisiais metais po Hidžros. Jame ryški dviašmenė pareiga: neigiama — vispusiškas susilaikymas nuo duonos ir vandens ir teigiama — dorovinis susilaikymas nuo pikto žodžio ir blogų darbų. Mahometas musulmo-

---

51. Islamo kraštuose pasiturintis turi *pareigą* padėti vargšui, o vargšas turi *teisę* prašyti išmaldos.

nus mokė: "Jeigu nesiryžti susilaikyti nuo melagystės, nėra jokio pagrindo atsisakyti valgio ir gėrimo!" Pasninkas yra bevertis, jeigu pasninkaujantis puoselėja savyje pavydą ar neapykantą. Ramadano pasninkas bent laikinai sulygina turtuolį ir vargšą. Be to, alkis yra didelis mokytojas — moko atjausti tuos, kurie alksta ir trokšta. Vaikai pradeda pasninkauti būdami trylikos metų. Seni žmonės, ligonys, moterys su kūdikiu, kareiviai mūšyje ir pakeleiviai yra atleidžiami nuo pareigos pasninkauti.

Ramadano pasninku paminima du dideli islamo įvykiai: Korano apreiškimas, kuris prasidėjo Ramadano mėnesį, ir pirmoji islamo pergalė, pasiekta Badro oazėje, irgi Ramadano mėnesį. Be to, tikima, kad Ramadano pasninkas užtikrina nuodėmių, padarytų prieš Dievą pereitais metais, atleidimą.[52]

Ramadano pasninkas yra spalvingas islamo kraštų reiškinys. Asmeniškai teko bent dalį šio pasninko išgyventi Palestinoje, Egipte ir Turkijoje. Ramadanui pasibaigus, švenčiama viena iš svarbiausių musulmonų kalendoriaus švenčių *Id al-Fitr* — "šventė pasninkui baigti". Man ji daug kuo priminė Kalėdų šventimą: pietūs šeimoje, pasikeitimas dovanomis, giminystės bei draugystės atšviežinimas. Gilų įspūdį

---

52. Islamas nemoko, kad išganymas pasiekiamas gerais darbais. Geri darbai — malda, pasninkas, aukos labdarai, atlikti su atsidavimu, patinka Dievui, tačiau išganymas ateina tik iš Dievo — jo gailestingumo ir galios.

palieka priešų susitaikymas bei džiaugsmu sklidina nuotaika gatvėse, įstaigose ir mokyklose.

5. Šventoji kelionė į Meką, arba *hadžas*. *Hajj* — hadžas lietuviškai reiškia "išvykti [iš namų] su tikslu":

> *Kelionė prie Namo [Ka'aba] yra žmonijos pareiga Dievui* (sura 3,97).

Šventoji kelionė į Meką bent kartą gyvenime yra dramatiška islamo Penkių ramentų pareiga. Visi musulmonai, vyrai ir moterys, yra įpareigoti atlikti hadžą kada nors savo gyvenime. Tik mažamečiai, ligonys, vergai ir vargšai yra atleidžiami nuo hadžo pareigos. Šventosios kelionės dalyviai privalo būti šventajame islamo mieste — Mekoje Du al-Hidžo (Du al-Hijja) mėnesį kartu su milijonais musulmonų masiniam šventimui: Namo (Ka'abos) apėjimui ir apibėgimui, mažajai šventajai kelionei (umra) bei didžiajai šventajai kelionei (hajj) ir Aukos šventimui.

Musulmonai, atlikdami savo šventąją kelionę į Meką, sudabartina Abraomo ir Mahometo Dievo išgyvenimą. Piligrimai, turtingi ar vargšai, prieš atvykdami į šventąsias Mekos vietas, turi apsivilkti panašiu apdaru — *ihram*, primenančiu Abraomo laikus, susilaikyti nuo valgio ir gėrimo dienos metu, vedybinių santykių, neskriausti nieko, kas gyva, — nei gyvulio, nei augalo. Panašus apdaras ir panaši laikysena suburia įvairiakalbius žmones — įvairių rasių ir tautų piligrimus — į vieną islamišką bendruomenę.

Masinės šventosios kelionės apeigos prasideda Mekos mieste, Didžiojoje mečetėje. Tai apėjimas — tris sykius, ir apibėgimas, keturis sykius, — *tawaf*, — apie Ka'abą — Dievo namą, kurį, pagal musulmonų religiją, pastatė Abraomas ir jo sūnus Izmailas (Šv. Rašto Išmaėlis).[53] Ka'abos pagerbimą apėjimu ir apibėgimu seka *umra* — mažesnioji šventa kelionė. Skubotu žingsnių einama septynis kartus slėnio keliuku tarp Safa ir Marva kalvų, prisimenant siaubingą Hagaros išgyvenimą, kada ji skubėdama ieškojo sausame dykumos slėnyje vandens savo mažyliui Izmailui. Piligrimai semiasi vandens iš Zamzamo (Zamzam) šaltinio, nes tiki, kad Dievas jį parodė Hagarai, kada Izmailas kulnele prakasė dykumos smėlį.

Aštuntąją Du al-Hidžo dieną prasideda didžioji šventoji kelionė — hadžas. Piligrimai keliauja Arafato kalno linkui. Jis yra 14½ km į rytus nuo Mekos. Piligrimai nakvoja pusiaukelėje prie Mina vietovės palapinių mieste. Sekantį rytą visi skuba į Arafato lygumą, kur meldžiamasi, klausomasi pamokslo ir stovima, lėtai judant, maldos nuotaikoje. "Stovėti prie Arafato" yra šventosios kelionės — hadžo viršūnė. Mat čia kadaise savo hadžo metu Mahometas pasakė savo atsisveikinimo kalbą. Saulei nusileidus, džiugiai "bėgama"[54] į Muzdalifą, ketvirtį kelio

---

53. Apie Išmaėlį Šv. Rašte žr. Pr 16.
54. Nūdien bėgti neleidžiama, nes tokioje žmonių spūstyje gali įvykti nelaimė.

atgal į Meką. Naktis praleidžiama po atviru dangumi. Kitą rytą su saule pakylama eiti į Miną. Minoje kiekvienas piligrimas sviedžia septynis akmenukus į tris stulpus slėnio atšlaitėje palei kelią, tardamas: "Vardan Dievo! Alla yra didis!" Tuo prisimenama ir sudabartinama Abraomo tikėjimas, kuris padėjo jam atmesti Šėtono gundymą neaukoti sūnaus Izmailo (žr. sura 37,99-111).

Dešimtąją Du al-Hidžo dieną, du mėnesius ir dešimt dienų po Ramadano pasninko, piligrimai užbaigia šventąją kelionę Aukos šventimu — *Id al-Adha*, paaukodami apeiginiu paskerdimu kokį nors gyvulį — kupranugarį, galviją, avį, ožį. Aukos šventimu sudabartinama Abraomo klusnumas paaukoti Dievui savo sūnų Izmailą (sura 37,99-111).[55] Skerdieną valgo pats aukojantysis ir kiti piligrimai. Aukos šventimo dieną visas islamo pasaulis jungiasi su hadžo dalyviais — musulmonais, apeiginiai skersdami, aukoja gyvulį savo vietovėse. Sekdami paprotį, Aukos šventimo dienos rytą musulmonai renkasi ypatingai maldai, o po to skerdžia gyvulį, dažniausiai avį, laikydami gyvulio galvą nukreiptą Mekos linkui. Paprastai skerdžiamas vienas gyvulys dėl kiekvienos šeimos, tačiau net kelios šeimos gali susirinkti bendram Aukos šventimui. Šeimos galva atlieka skerdimą su malda:

---

55. Žydai ir krikščionys, sekdami Šv. Raštu, kalba apie Izaoko auką (Pr 22), o musulmonai turi mintyje Hagaros sūnų Izmailą.

Viešpatie, Dieve, priimk šią auką (įvardina save, savo šeimą, vaikus, artimuosius ir kitus dalyvius), kuri aukojama pagal mūsų (tėvo) Abraomo pavyzdį (Tebūnie jam ramybė!).

Skerdiena valgoma keletą dienų po Aukos šventimo. Ji dalinama ir nepasiturintiems musulmonams. Tomis dienomis musulmonų bendruomenę supa džiugi ir šventiška nuotaika.

Korano pasakojimas apie Abraomo auką mažai kuo skiriasi nuo *Pradžios* knygos pasakojimo (žr. Pr 22). Sūnus, kuris turi būti paaukotas, nėra vardu minimas (žr. sura 37,99-111). Islamo padavimas vadina jį Izmailo vardu. Be to, teigiama, kad Izmailas vedė žmoną iš arabiškos Mekos genties, kurioje gimė ir pranašas Mahometas.

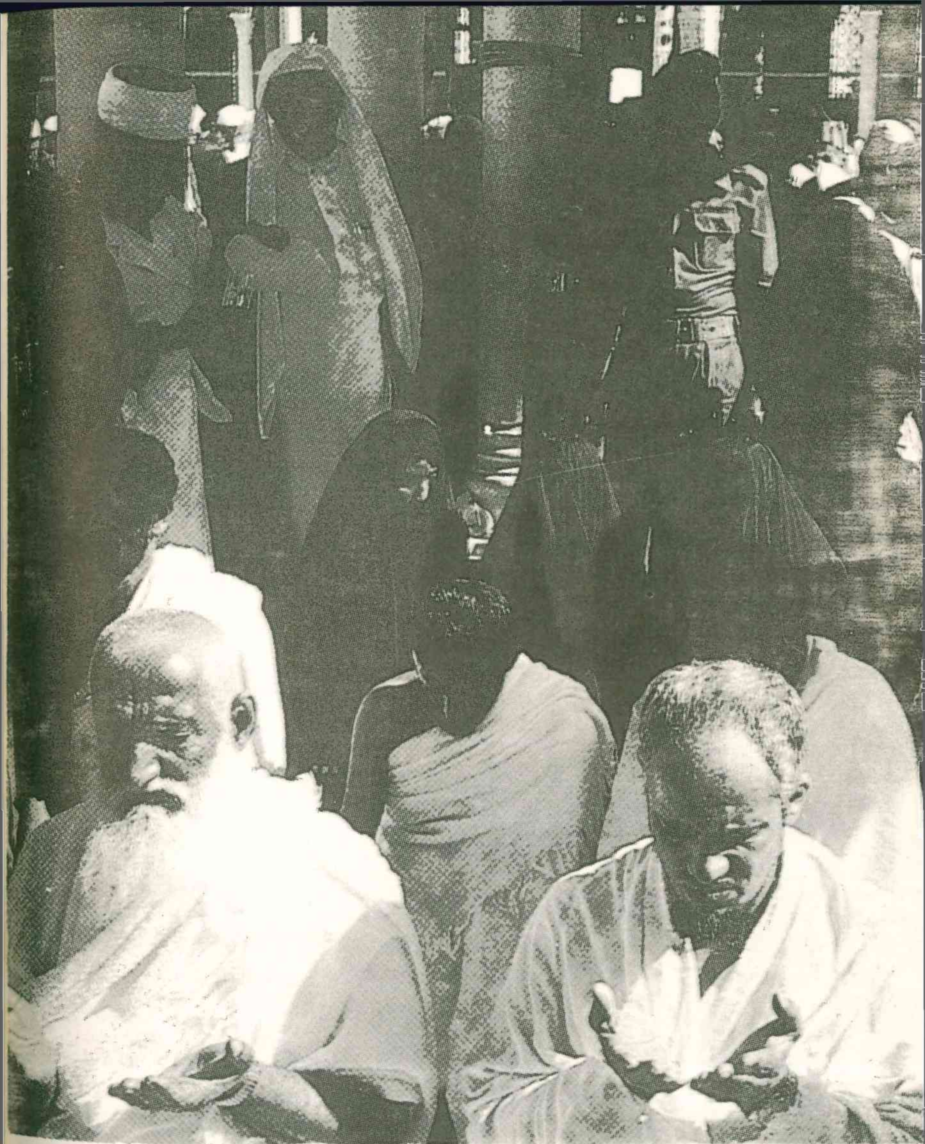
Id al-Adha — Aukos šventimas islame nesiejamas su nuodėmių atleidimu. Islamas kaip religija nesieja kruvinos aukos su nuodėmių atleidimu. *Hadžo* — šventosios kelionės į Meką apeigos kartu su gyvulio auka buvo perimtos iš priešislamiškų religinių pratybų. Jose aukos kraujas buvo laikomas veiksmingu. Koranas išreiškia islamiškąją Aukos šventimo sampratą:

Nei (aukojamųjų gyvulių) mėsa, nei jų kraujas niekuomet nepasieks Dievą; (tik aukotojo) atsidavimas jį pasieks (22,37).

Priešislamiškoji arabų kruvinos aukos samprata buvo

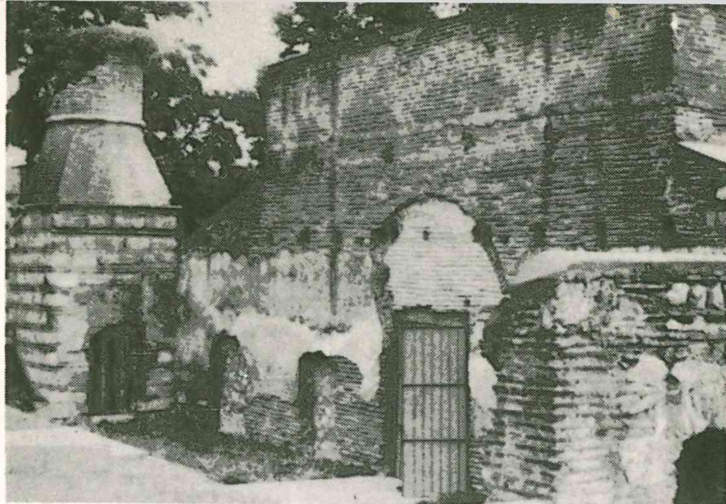
islame pakeista į grynai paminėjimo apeigą. Musulmonui Abraomo pavyzdys rodo, kad Dievas išklauso nuoširdžią ištikimo žmogaus maldą. Svarbiausia, pasitikėjimas Dievu įkvepia žmogų aukoti Dievui ir tai, kas yra žmogui visų brangiausia.

Aukos šventimą Mekoje seka trys dienos džiugaus svečiavimosi. Tik po to grįžtama dar kartą prie Ka'abos su ja atsisveikinti — vėl ją apeiti ir vėl ją apibėgti. Kai kurie piligrimai keliauja į Mediną aplankyti Mahometo kapą. Tačiau tai nėra hadžo dalis ir nėra būtina. Piligrimas nuo dabar gali vadintis *hadži*, o piligrimė — *hadžija*.

Hadžo šventosios kelionės dalyviai turi dažnai kartoti šią maldą apeigų metu:

"Labbayka Allahumma labbayka...!
Štai aš čia, Viešpatie, štai aš čia,
Štai aš čia..."

Iznikas — senovės Nicėja, Turkijoje, Katalikų šventovės, kurioje vyko pirmasis visuotinis Bendrijos Susirinkimas, griuvėsiai

Izmiras. Kadaise jis buvo didelis krikščionybės centras, vardu Smirna. Nūdien — svarbus Turkijos miestas

Efezas. Svarbus krikščionybės centras Mažojoje Azijoje. Nūdien jame mėgaujasi archeologai ir turistai

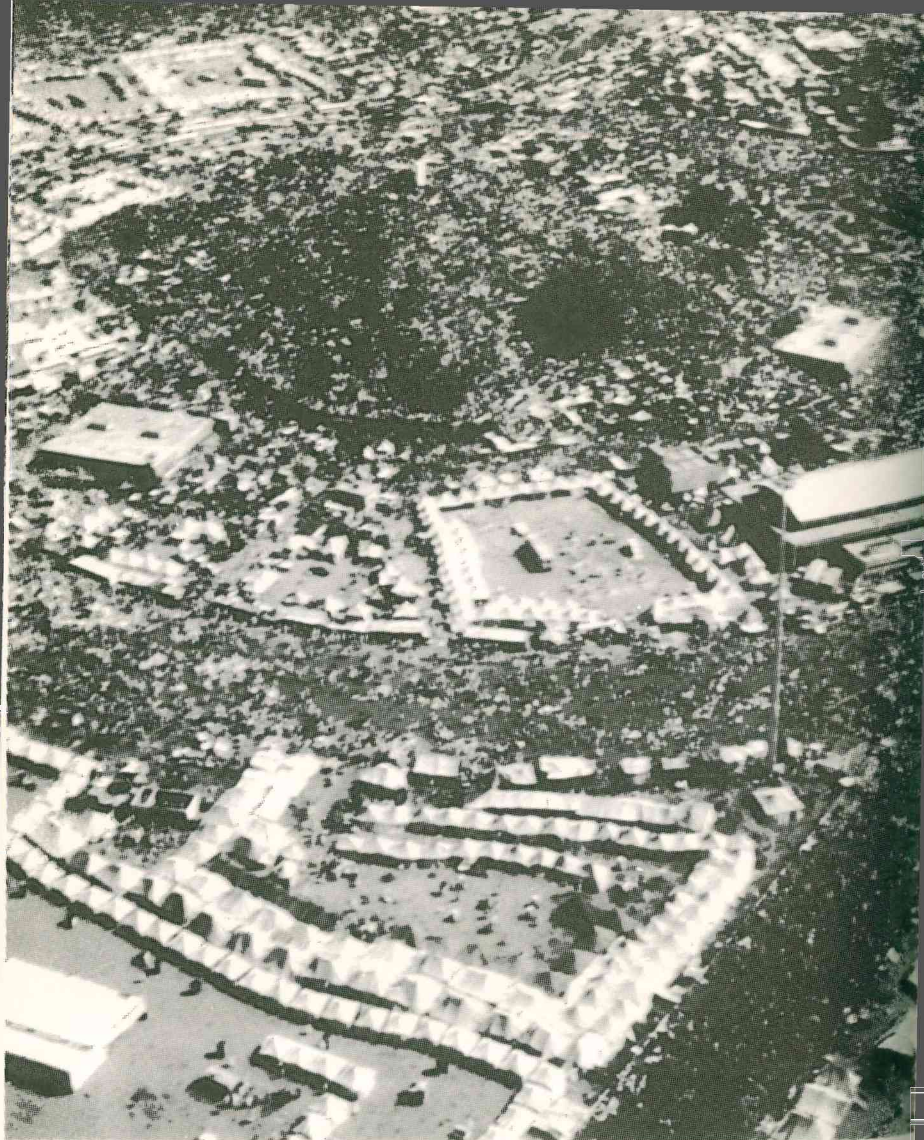
Tarsus. Tautų apaštalo Pauliaus gimtinė šiuolaikinėje Turkijoje

Umra — mažojo hadžo apeigos. Ėjimas tarp Safa ir Marva kalvų. Kairėje takas invalidams

Arafato — Gailestingumo kalno slėnis. Hadžo — šventosios kelionės piligrimų palapinės

Arafato — Gailestingumo kalnas. Čia Mahometas savo hadžo metu, 8-aisiais metais po Hidžros, pasakė Atsisveikinimo kalbą. "Stovėti prie Arafato" nuo vidurdienio iki saulėlydžio yra pati svarbiausia hadžo apeiga

ŠARIJA: ISLAMO TEISYNAS —

Šarija — arabiškai *šariah* — yra islamo Teisynas, t.y. Kelias, arba tikrojo religijos tako — Dievo valios žmogaus gyvenimui aptarimas. Musulmonai nedaro skirtumo tarp šarijos ir religijos, nes šarija turi savo ištaką ir pagrindą Dievo apreiškime, duotame Mahometui per Koraną. Šarija turi gyvenimišką istoriją.

Sėkminga islamo valstybės plėtra privertė musulmonus susidurti su nelauktais ir lemtingais poreikiais. Mat, užkariavus Bizantiją ir Persiją, arabiški Korano įstatymai pasirodė nepakankami ir dažnai nesiderino su nauja padėtimi. Savaime suprantama,

reikėjo remtis paties Mahometo elgsena — *sunna* ir nuosprendžiais — *hadita* Medinoje. Dažnai ir šis žingsnis buvo nepakankamas. Pradėta remtis Medinos musulmonų bendruomenės sutartine nuomone — *idžma* (ijma), kuri reiškėsi tuojau pat po Mahometo mirties. Ilgainiui buvo prieita prie išvados, kad reikia panaudoti analogijos dėsnį — *qijas* (qiyas), pritaikant Koraną ir Medinos bendruomenės pavyzdį naujiems gyvenimo poreikiams ir problemoms. Musulmonai, kurie remiasi Mahometo papročiais — *sunna* ir nuosprendžiais — *hadita*, pritaikydami naujiems gyvenimo poreikiams Koraną pagal analogijos dėsnį, yra vadinami sunitais.

Pagal musulmonus, islamo religija yra bendruomenė, kuri su dosniu dėkingumu sako "Taip!" Dievui ir jo pasauliui. Dosnus dėkingumas Dievui pagal šariją yra islamiškajame pasaulyje džiugaus gyvenimo ištaka. O džiugus gyvenimas yra labai teigiama religinė vertybė.[56] Nenuostabu, kad islamo *ulama* — "mokytieji" (mokslininkai, teisininkai ir teologai) su rūpesčiu reikalauja, kad būtų gyvenama pagal šariją.

Pirmųjų dviejų islamo amžių slinktyje iškilo keturios šarijos "mokyklos", arba sampratos, — *fikai* (fiqk). Jos ir nūdien laikomos norminėmis. Abu Hanifa Irake davė pradžią pirmajai šarijos mokyklai.

---

56. Žr. John A. Williams, (red.), *Islam*. A Book of Readings (New York, NY: George Braziller, 1961), p. 79.

Todėl ji ir vadinama hanifine (Abu Hanifas mirė 767 m. po Kr.). Abu Hanifos šarijos samprata yra liberališka. Antrąją šarijos mokyklą sukūrė Medinoje Malik ibn-Anas (gyvenęs 715 - 795 m. po Kr.) — malikinė. Jai būdinga remtis Medinos islamo sutartine nuomone, kurios ištaka buvo Mahometas ir pirmykštė musulmonų bendruomenė. Trečioji šarijos mokykla prasidėjo su Persijoje gimusio Kureišų genties arabo Al-Šafi'jo (Al-Shafi'i) mokymu. Pagal jį šarija turi keturias ištakas: Koraną — Dievo žodį, Mahometo papročius ir nuosprendžius (Sunna ir Haditą), bendruomenės sutartinę nuomonę (ijma) ir analogiją (qiyas), kurią atpažįsta sveikas protas. Tai klasikinė islamo šarijos samprata. Ji vadinama šafijine mokykla. Kilme paskutinioji yra hanbalinė, sukurta Bagdade palaidame Harun al-Rašido amžiuje (786-809 m. po Kr.). Ibn Hanbalis, al-Šafi'jo mokinys, negalėdamas pakelti abasidų dvaro gyvenimo, bandė grąžinti islamą prie raidiško Korano sekimo. Hanbalinė šarija buvo ir yra priešinga naujovėms, siekia puoselėti senus papročius ir pažiūras.[57]

Islamas nėra monolitinis tikėjimas. Jame vyrauja dvi šakos: sunitai ir šijitai. Dauguma musulmonų yra sunitai, tik 15% — šijitai. Tarp šijitų yra dešimtys sektų. Šijitų vardas siejasi su *šija* (Ši'ah). Jis reiškia "grupę" arba "partiją". Islamo istorijoje Šija paženk-

57. Šiuolaikinis Saudi Arabijos gyvenimas remiasi hanbaline šarijos samprata, o Saudi Arabijos konstitucija yra Koranas.

lina "Alio grupę (partiją)" — atskalą tų, kurie reikalavo, kad islamui turi vadovauti Mahometo palikuonys — "šeimos nariai (Ahl al-Bayt)": dukters Fatimos vaikai — Hasanas ir Huseinas, Alis — Mahometo pusbrolis ir žentas. Pagal šijitus islamo tikėjimo išpažinimas turi būti: "Nėra kito Dievo kaip Alla; Mahometas yra Allos pasiuntinys, o Alis — Allos šventasis".

Alio šeimą ištiko tragedija. Pats Alis buvo nepatenkintų saviškių nužudytas (Kufa) grumtynių metu su omajadais (661 m. po Kr.), o sūnus Huseinas susilaukė to paties likimo prie Karbalos (Karbala) iš omajadų rankos (680 m. po Kr.). Ši tragedija ir nūdien aitrina Šija — šijitinį islamą. Šijitai kasmet švenčia kruvinomis apeigomis Huseino kančią.[58] Šijitų atskala susilaukia ir pasmerkimo ir užuojautos iš sunitų.[59]

Ilgainiui Alio sekėjai pradėjo reikštis savita religine savimone. Šijitai teigia, kad kiekvienas jų vadas, pradedant su Aliu, buvo *imam mahdi,* — dieviškai nurodytas ir antgamtiškai vedamas vadas (mesijas) su ypatingu žinojimu ir įžvalga. Būdinga, kad sunitai šią religinę savimonę pavadino "perdėjimu", bet ne atskala. Šijitų įsitikinimu, Mahometas buvo

---

58. Žr. A. Rubšys, *Šv. Rašto kraštuose,* p. 99-102.
59. Kaip anksčiau pastebėta, šiuolaikinis Iranas yra bemaž visas šijitinis, o Irakas — 60%. Tačiau Irako valdžia yra sunitų rankose. Ir dabar vykstąs karas tarp Irano ir Irako turi iš dalies religinį pobūdį.

dieviškai išrinktas būti islamo pranašu, o Alis, jo pusbrolis ir žentas, Imamu — musulmonų modeliu ir vadovu. Šijitai ir nūdien teigia, kad Mahometas, Dievo pranašas Arabijoje, Dievo nurodymu, išrinko Alį savo įpėdiniu, kurio pareiga buvo įgyvendinti apreikštąją tiesą visame pasaulyje. Atrodo, kad Mahometo išrinkimas Alio savo įpėdiniu yra tolygus katalikų tikėjimo sampratai, pagal kurią Jėzus davė Petrui primatą Pilypo Cezarėjoje (žr. Mt 16). Šijitams Abu Bakro, Umaro ir Utmano paskyrimas kalifais buvo akiplėšiškas kalifato paglemžimas. Tuo labiau, kad šis kalifato paglemžimas ilgainiui turėjo kruvinas pasekmes — Alio kalifato tragediją. Bemaž visos šijitų sektos nūdien keikia už šią "išdavystę" penktadienio pamaldose Abu Bakrą, Umarą ir Utmaną.

Po Alio ir jo sūnų tragedijos šijitai ilgai nepasidavė Damasko omajadams. Ilgainiui šijitai pradėjo remti sukilimus, kurie padėjo iškilti abasidų dinastijai Bagdade.[60] Tačiau abasidai nebuvo geresni šijitams už omajadus. Šijitai, bandydami įgyvendinti savo *imam mahdi* — dieviškai paskirto ir antgamtiškai vedamo vadovo tiesą, skilo į vis naujas grupes.[61] Hasano ir Huseino įpėdiniai — palikuonys buvo lai-

---

60. Abasidai savo vardą kildino nuo al-Abbas, Mahometo dėdės. Jie save laikė gimininggais šeimos giminystės ryšiais su Alio palikuonimis.
61. Žr. John B. Noss / David S. Noss, *Man's Religions* (New York, NY: Macmillan, [7]1984), p. 529-534.

komi "kilniaisiais" ir "viešpačiais" dėl dviejų ypatingų savybių: jie gali neklaidingai aiškinti šariją ir negali nusidėti. Imamo mahdi neklaidingumas ir šventumas pagal šijitų teologiją turi du pagrindus: būsimasis imamas turėjo būti esamojo imamo paskelbtas ir turi reikštis ypatingu žinojimu bei įžvalga. Ilgainiui prie šių savybių buvo prijungta trečioji: Mahdi — mesijinis dieviškai vedamas asmuo ateis prieš pasaulio pabaigą savųjų sutelkti.[62]

Šijitai turi šventumo ir tobulybės teologiją. Jie garbina šventuosius. Atsisakydami priimti savo šimtmetinius sunkumus ir vargus baigmine Allos valia, jie tiki, kad Alla privalo elgtis pagal teisingumą ir laikyti žmones atsakingais už savo darbus. Todėl Alla *turi* kada nors ateityje išaukštinti teisiuosius.

62. Žr. *Ten pat*, p. 530.

SUFIZMAS: ISLAMIŠKASIS MISTINIS KELIAS[63]

Islamas buvo iškilus religinis, valstybinis ir kultūrinis istorijos veiksnys Viduramžiuose. Arabai, islamo išjudinti ir vedami, išsiveržė iš Arabijos pusiasalio dykumos ir sukūrė turtingą islamišką civilizaciją. Abasidų kalifatas Bagdade buvo islamiškos civilizacijos aukso amžius (750 - 1258 m. po Kr.). Karavanai ir laivai padėjo sukurti tarptautinę prekybą. Tarptautinė prekyba davė pradžią bankų tinklui su *čekių* sistema *(sakh* yra arabiškas žodis, kuris

---

63. Žr. F. M. Denny, *An Introduction to Islam* (New York, NY: Macmillan, 1985), p. 239-292; Seyyed Hossein Nasr, *Sufi Essays* (New York, NY: Schocken Books, 1977).

reiškia "čekis"). Prekyba ne tik praturtino, bet ir sudarė progą pasikeisti įžvalgomis į gyvenimo klausimus. Bagdade būriavosi kultūringiausi amžiaus poetai, juristai, filosofai, mokslininkai, menininkai. Juos traukė ne vien tik abasidų sostinės garsas, kurį ir nūdien atspindi *Tūkstanties ir vienos nakties* pasakos, bet ir aplinka, kuri puoselėjo filosofiją ir mokslą — matematiką, astronomiją, geografiją, mediciną. Graikų polėkis pažinti ir aptarti protu žmogaus padėtį visatoje buvo skiepijamas į islamą. Abu al-Hassan Ali al-Ashari (miręs 935 m.) buvo islamui tuo, kuo vėliau bus šv. Tomas Akvinietis krikščionybei.

Filosofams, teologams ir juristams ginčijantis atsajomis temomis, tarp paprastų musulmonų kilo sufizmo sąjūdis. Jis turėjo ištaką mistiniuose Korano bruožuose ir paties Mahometo Dievo išgyvenime. Be to, pamaldūs musulmonai, stebėdami krikščionių atsiskyrėlių paprastą gyvenimą ir neturtą, norėjo ir patys surasti Dievą širdimi ir savęs atsižadėjimu. Norėdami išgyventi savęs atsižadėjimą Dievo ieškojime, jie nešiojo grubų, nedažytos vilnos, drabužį. Arabiškai vilna vadinama *suf*. Iš čia kilo vardas *sufi* paženklinti tam, kuris dėvi grubų vilnos drabužį. O visas sąjūdis gavo sufizmo vardą. Sufizmas nėra islamo atskala ar šaka, bet plati ir daugiaveidė islamiškojo pamaldumo išraiška.[64]

---

64. Viduramžių vienuoliai — pranciškonai ir dominikonai — apsivilko atgailos drabužiu — "maišu".

IX a. sufizmas patraukė daug pamaldžių musulmonų ir tapo reikliu veiksniu islame. Tikrovėje jis buvo protesto sąjūdis prieš tuometinį racionalizmą ir abasidų gyvenimo būdą — vietoje atsidavimo Dievui buvo puoselėjama išorinė šarija, išlepimas ir prabanga. Sufiai, nerasdami pasitenkinimo išoriniame šarijos atlikime, puoselėjo vidinį dvasios gyvenimą ir ieškojo asmeniško ryšio su Dievu. Jiems rūpėjo įsižiūrėti į Dievą ir išgyventi Dievą tiesiogiai širdies jausmu. Sufiai nuvokė Dievą kaip Kūrėją, kuris myli savo kūrinius ir nori, kad jo kūrinys — žmogus būtų arti jo, nes jis pats yra taip arti žmogaus kaip jo kaklo gysla.

Sufizmo sąjūdyje buvo visokių asmenų: šventųjų ir šarlatanų. Kai kurie sufiai, kaip Viduramžių šv. Pranciškaus broliai, klajojo iš kaimo į kaimą, gyvendami iš išmaldos ir uždegdami klausytojus meile Dievui. Kiti sufiai traukėsi iš gyvenimo, ieškodami atsiskyrėlio nuošalumo, kad vienatvėje griežta savitvarda bei mąstymu pasiektų širdies vienybę su Dievu. Vienas bruožas buvo bendras: *įsimylėti* Dievą. Moteris sufė, vardu Rabi'a al-Adawija (mirusi 801 m. po Kr.), yra iškilus Dievo meilės pavyzdys. Ji džiūgaudavo: "Dievo meilė mane taip sugėrė, kad nebėra manyje nei meilės, nei neapykantos niekam kitam".[65] Al-Adawija gyveno labai asketiškai, atsisa-

---

65. Desmond Stewart, *Early Islam* (New York, NY: Time Inc., 1967), p. 87.

kydama siekti dorybių dėl bet kokios naudos. Ši buvo dažna jos malda:

> *O Dieve! Jeigu aš Tave garbinu, bijodama pragaro, degink mane pragare; jeigu aš Tave garbinu, vildamasi nueiti į dangų, uždaryk man jo duris! Bet jeigu aš garbinu Tave vien dėl Tavęs, leisk man gėrėtis Tavo nuostabumu!*"[66]

Sufiai gyveno troškimu susijungti su Dievu dabar, o ne po mirties. Todėl dažnai, nerasdami gairių pačiame islame, jie buvo atviri kitoms religijoms ir užgaudavo kitus musulmonus savo mistiniu ar panteistiniu potraukiu.[67] Egiptietis musulmonas Dhu'l-Nun al-Misri (miręs 859 m. po Kr.), pravarde "Žuvies vyras iš Egipto",[68] mokė, kad asmeniškumas yra mirtina nuodėmė — siela turi būti Dievo "praryta" vispusiškon vienybėn. Be to, jis ir sufiai,

---

66. F. M. Denny, *An Introduction to Islam*, p. 250-251.
67. Sufiai teigė, kad Mahometas yra jų pavyzdys. Mat jis mėgo nuošalumą ir gavo Dievo apreiškimą Hiros oloje. Tačiau neminėjo Mahometo įspėjimą prieš "vienuolėjimą": "Jeigu tau smagu būti krikščioniu vienuoliu, tai ir kraustykis pas juos! Jeigu priklausai mūsų bendruomenei, tai ir gyvenk pagal mūsų papročius (sunna). Mūsų paprotys yra vedybinis gyvenimas". G. F. Moosre, *History of Religions* (2 tomai; New York, NY: Scribner's Sons & T. & T. Clark, 1919), II, p. 441.
68. T. y. Egipto (pranašas) Jona.

aplamai, mokė, kad Dievas "praryja" tik tą sielą, kuri pasiruošia. O pasiruošimas turi pakopas. Anot Harit al-Muhasabi iš Basros (mirė 857 m. po Kr.), sufis yra piligrimas kelionėje į "tiesą". Pakeliui reikalinga pereiti septynetą stočių: atsivertimo, susilaikymo, atsižadėjimo, neturto, kantrybės, pasitikėjimo Dievu ir pasitenkinimo savimi. Sufis, įeidamas į anapusinį žinojimą ir tiesos karalystę, patirs kiekvienoje stotyje ilgesio, baimės, vilties, meilės, Dievo artumo ir pasitikėjimo Dievu gelmes. Įėjimas į baigminę patirtį girdyte nugirdo, ir blyksteli žodžiais neišsakoma dieviška šviesa, kuri užtikrina, kad esi Dievo mylimas. O tai kaip tik ir yra mistinis tikinčiojo Dievu siekis ir islame, ir aplamai teistinėse religijose.

Tarp sufių buvo ir ne teistų. Kai kurie jų priėjo prie ateizmo, pasiduodami budizmo ir zoroastrianizmo įtakai.[69] Šie sufiai siekė save sunaikinti — ištirpti tikrojoje Būtyje. Taigi šalia nuosaikaus sufizmo sąjūdžio reiškėsi ir islamui priešingi poslinkiai. Nenuostabu, kad sufiams buvo priešinamasi — sufiai buvo laikomi klaidatikiais, persekiojami ir kankinami. Vienas jų, pravarde al-Haladžas (al-Hallaj, t. y. "vilnų šukuotojas"),[70] buvo 922 m. nukryžiuotas Bagdade dėl to, kad skelbėsi: "Aš esu Tikrasis [Tik-

---

69. Žr. John B. Noss / David S. Noss, *Man's Religions*, p. 525.
70. Visas jo vardas yra ilgokas: Huseyn ibn Mansur al-Hallaj.

rovė]". Al-Haladžo priešai kaltino jį, kad save sulygino su Alla.

Al-Haladžo likimas sufizmo sąjūdžio nesustabdė. Tik nuosaikesnieji sufiai stengėsi įrodyti, kad jie nieku neprieštarauja nei Koranui, nei Mahometo palikimui. Poros šimtmečių slinktyje, sudrausmindami savo elgseną ir kalbą, jie parodė, kad sufizmas gali būti ir tikrai musulmoniškas.

XII a. sufizmas buvo įteisintas islamo visuomenėje. Įteisinimas buvo pasiektas dėka Muhammad al-Gazalio (Muhammad al-Ghazali gyveno tarp 1058 - 1111 m. po Kr.), musulmonų vadinamo "religijos atnaujintoju". Kilme persas, — gimė Tus vietovėje, Korasane (Khurasan). Jis buvo vienas iškiliausių islamo teologų. Be to, filosofas ir mistikas. 1091 m. buvo paskirtas profesoriumi Bagdade. Po ketverto dėstymo metų atsidūrė aklagatvyje — kūno ir dvasios krizėje. Nerasdamas Dievo įprastinėje islamo teologijoje, metėsi į skepticizmą. Po dešimties metų klajonių Al-Gazalis tapo sufizmo šulu ir mokytoju. Suradęs Dievą mistiniu keliu, jis atsinaujino sunitų islamo tikėjime ir savo raštais skelbė, kad sufių misticizmas yra kelias į Dievą. Svarbiausias Al-Gazalio veikalas yra *Religinių mokslų atnaujinimas*. Būdamas giliai religingu asmeniu, jis nepasitenkino sunitinės šarijos keliu bei teologija. Šarija ir teologija be religinio išgyvenimo, jo mokymu, yra dirbtinis dalykas. Iš tikrųjų, visas žmogaus gyvenimas ir protavimas be išgyvento Dievo artumo jam atrodė lėkšti ir beprasmiai. Religijos šerdis, — svar-

bi musulmonui ir kiekvienam žmogui, mokė Al-Gazalis, yra apgailėti savo nuodėmes, duoti savo širdyje vietos tik Dievui ir religinių pratybų pagalba tapti dorovingu. Pagal Al-Gazalį, sufių savitvardos ir mąstymo pratybos, sveikai ir išmintingai panaudotos, yra labai vertingos. Jis matė neįkainojamą vertę Penkių ramentų pratybose, kurias visi musulmonai laiko privalomomis. Tačiau jos turi būti atliktos ne išoriniu veiksmu, bet širdimi. Tik tokiu keliu eidamas, mokė Al-Gazalis, gali musulmonas viltis išvengti pasmerkimo.

Al-Gazalio aistra smerkti juristus, teologus ir filosofus už jų religinį sudaiktėjimą ir islamo skaldymą sukėlė aštrų pasipriešinimą. Tačiau buvo aišku, kad jis smerkė klaidas, nes jautria širdimi ieškojo asmeniško susitikimo su Dievu. Ilgainiui bemaž visas islamo pasaulis pripažino, kad Al-Gazalio mokymas yra ir sveikas, ir teisingas. Jam buvo pripažintas musulmonų mąstytojo vardas, o vėliau imta jį pagerbti kaip islamo šventąjį.[71]

Papildydamas sunitiškąjį islamą jautrumu asmeniškam Dievo išgyvenimui, Al-Gazalis padarė jį patrauklesnį ir arabams, ir nearabams. Sufiai turėjo didelį poveikį Artimųjų Rytų islamiškajai poezijai. Žymieji persų poetai — Abu Said ibn Abi al-Khair, Farid ad-Din Attar, Hafiz, Jami, Omar

71. Viduramžių Europoje jis buvo pažįstamas *Algazel* vardu. Žr. W. M. Watt, *Muslim Intellectual: A Study of al-Ghazali*.

Khayyam ir Jalal ad-Din Rumi buvo paliesti sufių sąjūdžio. Sufiai įsteigė religinių ordinų. X-XI a. sufiai - poetai nesivaržė perimti mintijimo pasaulį iš neoplatonizmo, budizmo ir krikščionybės.[72] Nūdien Turkija ir Sovietų Sąjunga sufius varžo — uždraudė jų ordinus 3-jame mūsų amžiaus dešimtmetyje.

---

72. Žr. *The New Columbia Encyclopedia* (New York : Columbia University Press, 1975), p. 2646 "Sufism".

BAIGMINĖS PASTABOS: ISLAMAS LAIKO SLINKTYJE

Baigiant pravartu aptarti islamą laiko slinktyje trimis laikotarpiais ir jiems būdingais bruožais. Pirmasis laikotarpis prasidėjo su islamo kilme Arabijos pusiasalyje VII pokristiniame amžiuje ir baigėsi su mongolų antplūdžiu XIII a. Tai klasikinis islamo istorijos laikotarpis su jam savita ir iškilia civilizacija, klestėjusia nuo Ispanijos ir Maroko vakaruose iki pietinės Azijos ir Sumatros rytuose. Mokslu, raštija, menu, filosofija, amatais ir ginklais islamas buvo pranašesnis už krikščioniškąją Europą ir Tolimųjų Rytų civilizacijas. Musulmonai buvo sukūrę iškilią tarptautinę ir tarpkultūrinę draugystę religinėje ben-

druomenėje. Musulmonas jautėsi savo civilizacijoje kaip senovės romėnas Romos imperijoje. Prekyba žeme ir jūra, valstybinės įstaigos — pavyzdžiui paštas — buvo po ranka ir perdėm saugūs dalykai musulmonams prekybininkams ir keleiviams. Pavienis musulmonas galėjo saugiai ir patogiai keliauti tarp Maroko, Egipto, Irano, Centrinės Azijos, rasdamas sau namus su šiluma ir pagarba. Net ir islamo įstatymus gerbiąs nemusulmonas buvo užtikrintas, kad jam yra saugu keliauti tarp svetingų musulmonų. Religinių papročių ir etiketo vienodumas, pagrįstas Korano ir Mahometo palikimu, susistemintas šarijos mokyklose, buvo patogios gairės kasdienai.

Musulmonai laikė ypatinga palaima gyventi *Dar al-Islam*, t. y. "Atsidavimu [Dievui] buveinėje". O gyventi *Dar al-Harb*, t. y. "Karo buveinėje" — kraštuose šalia, buvo mažiau vertinama, nes čia žmogaus gyvenimas nebuvo vispusiškai pagrįstas "liepimu daryti gera ir draudimu blogai elgtis". Nenuostabu, kad islame reiškėsi misijinis būtinumas plėsti islamo palaimą per "*da'wa*" — "raginimą" ir *džihadą* (jihad) — "pastangas" kartų kartose iki mongolų antplūdžio.

Mongolams užplūdus *Dar al-Islam* XIII a., islamas patyrė nuožmų sunaikinimą Centrinėje Azijoje, Irane, Mesopotamijoje ir net vakarinėje dalyje. Tiesa, vėliau iškilo ilgalaikės islamiškos dinastijos: safavidai Persijoje, mogulai Indijoje, osmanai (arba otomanai) rytinėje Viduržemio jūros dalyje. Tačiau jose nebevyravo islamo kultūrai būdingas savitumas, taip

ryškus ankstyvesnėje teologijoje, raštijoje, mene, moksle. Islamo savitumą atskiedė persų, indų, turkų tautiškumas — islamas nebeturėjo pasitikėjimo savimi, nebepajėgė sutelkti nei karinės jėgos, nei politinės svarbos. Islamas skurdo.

Nuo Kryžiaus karų iki europiečių proveržio į Naujojo pasaulio atradimą, islamui skurstant, europiečiai turtėjo pasitikėjimu savimi, tarpusavio priklausomybe ir bendradarbiavimu. 1492 metai buvo lemtingi Europai: Ispanija išvarė maurų likučius iš savo žemės, o Kristupas Kolombas, Ferdinando ir Izabelės siunčiamas, atrado Naująjį pasaulį. Po 25 metų — 1517 — Martynas Liuteris pradėjo Reformaciją, kurią įkandin sekė Katalikų Bendrijos atsinaujinimas. Protestantų Reformacija ir Katalikų atsinaujinimas reiškėsi gaju poveikiu ir šalia Europos. Atradę naujus kelius, europiečiai prekybininkai ir misionieriai pasiekė Azijos uostus su savo prekėmis ir idėjomis, aplenkdami musulmonų valdas. Europiečių sėkmė skatino musulmonų prekybos tinklo ir kelių nykimą rytinėje bei pietinėje Viduržemio jūros dalyje, Ispanijoje, Afrikoje ir Azijoje.

Nuoseklu teigti, kad islamo pasaulis darėsi statiškas, o europiečiai pradėjo reikštis daugeriopu gajumu. Europa ne tik įsitvirtino atrastajame Naujajame pasaulyje, kuris palengvėle išsirutuliojo į krikščioniškų tautų pasaulį, bet ir apvaldė Azijos bei Ramiojo valdenyno kultūrų tautas. Portugalai ir olandai įsikūrę Malezijos bei Indonezijos salyne; šiek tiek vėliau anglai užėmė Indiją, Burmą ir kitas pietinės

Azijos šalis. Prasidėjo ilgas europiečių kolonijų laikotarpis — slegiantis iššūkis islamui ir musulmonų gyvenimo būdui. Mat dabar reikėjo apsiprasti ir gyventi pasaulyje, valdomame kitatikių, kuriems, nežinia kodėl, sekėsi.

Tretysis, arba šiuolaikinis, islamo istorijos laikotarpis, galima sakyti prasidėjo su Napoleono armijos išsikėlimu Egipte 1798 m. Egipto atidarymas Europos karinei bei politinei įtakai, pažangai ir išnaudojimui buvo tik įžanga į viso islamiškojo pasaulio susidūrimą su Vakarais per XIX a. ir pirmąją XX a. pusę.

Tiesa, jau ir prieš 1798 metus buvo jaučiamas Vakarų pranašumas, bet jis dar nebuvo pakankamas sukrėsti iš esmės islamo tautų požiūriui į save ir pasaulį. Nuo Napoleono žygio musulmonų pasaulis mažėjo pastebimai dešimtmetis po dešimtmečio iki šiuolaikinio vispusiško islamo *umma* — valstybės susiskaldymo į karalystes, respublikas, diktatūras.[73] Būdinga, kad net islamo valstybei subirus ir civilizacijai nusmukus, islamas yra tas pats savo religija — tikėjimu. Skirtingas valstybiškumas yra šiuolaikinis islamo tragizmas.

---

73. Žr. D. S. Roberts, *Islam*, p. 170-175.

TEMATINĖ IR AUTORIŲ RODYKLĖ

RINKTINĖ BIBLIOGRAFIJA

KORANAS anglų kalba:

Ali, A. Yusuf. *The Koran:* Text, Translation and Commentary. Du tomai. Cairo, Egypt: Dar al-Kitab al-Masri, 1934.

Irving, T. B. (Al-Hajj Ta'lim 'Ali). *The Qur'an*. The First American Version. Translation and Commentary. Brattleboro, VT: Amana Books, 1985.

Pickthall, Muhammad Marmaduke. *The Glorious Qur'an*. Mecca Al-Mukarramah, Saudi Arabia: Muslim World League, 1977.

Apie MAHOMETĄ:

Haykal, Muhammad Husayn. *The Life of Muhammad*. Vertė iš arabų kalbos Isma'il R. al-Faruqi. Indianapolis, IN: American Trust Publications, 1976.

Ibn Ishaq. *The Life of Muhammad:* A Translation of Ishaq's Sirat Rasul Allah. Vertė A. Guillaume. London: Oxford University Press, 1976.

Lings, Martin. *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources*. New York, NY: Inner Traditions International, 1983.

Siddiqui, Abdul Hamid. *The Life of Muhammad*. Lahore, Pakistan: Islamic Publications, 1969.

Apie PAGRINDINES ISLAMO TIESAS IR PAREIGAS:

Abdalati, Hammudah. *Islam in Focus*. Indianapolis, IN: Islamic Trust Publications, 1977.

Kamal, Ahmad. *The Sacred Journey, Being a Pilgrim to Mecca*. New York, NY: Duell, Sloan and Pearce, 1961.

Padwick, Constance E. *Muslim Devotions: A Study*

of Prayer Manuals in Common Use. London: S.P.C.K., 1961.

Rauf, Muhammad Abdul. *Islam: Creed and Worship*. Washington, DC: The Islamic Center, 1974.

Apie ISLAMO VALSTYBĘ IR KULTŪRĄ:

Arnold, Thomas W. *The Preaching of Islam: A History of the Propagation of the Muslim Faith*. Antroji laida. Lahore, Pakistan: Sh. Muhammad Ashraf, 1961.

Donner, Fred McGraw. *The Early Islamic Conquests*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981.

Hodgson, Marshall G.S. *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization*. Trys tomai. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1974.

Mansfield, Peter. *The Arabs*. New York, NY: Penguin Books, 1978.

Martin, Richard. *Islam: A Cultural Perspective*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1982.

Nasr, Seyyed Hossein. *Ideals and Realities of Islam*. Boston, MA: Beacon Press, 1972.

Rahman, Fazlur. *Islam*. Antroji laida. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1979.

Schacht, Joseph & C. E. Bosworth (red.). *The Legacy of Islam*. Antroji laida. Oxford, England: Clarendon Press, 1974.

Apie SUFIZMĄ:

Arberry, A. J. *Sufism: An Account of the Mystics of Islam*. New York, NY: Harper Torchbooks, 1970.

Massignon, Louis. *The Passion of al-Hallaj: Mystical Martyr of Islam*. Vertė H. Mason. Keturi tomai. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983.

Nasr, Seyyed Hossein. *Sufi Essays*. London: Allen & Unwin, 1972.

——— . *Three Muslim Sages: Avicenna, Suhrawadi, Ibn 'Arabi*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964.

Schimmel, Annemarie. *Mystical Dimensions of Islam*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1978.

Smith, Margaret. *Al-Ghazali, the Mystic*. London: Luzac, 1944.

——— . *Rabi'a the Mystic and Her Fellow Saints in Islam*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1928.

Trimingham, J. Spencer. *The Sufi Orders in Islam*. Oxford, England: Oxford University Press, 1971.

Apie ŠIUOLAIKINĮ ISLAMĄ:

Al-Faruqi, R. Ismail *et al*. *Trialogue of the Abrahamic Faith*. Ann Arbor, MI: New Era Publications, 1985.

Benningsen, Alexandre & Chantal Lemercier - Quelquejay. *Islam in the Soviet Union*. New York, NY: Praeger, 1967.

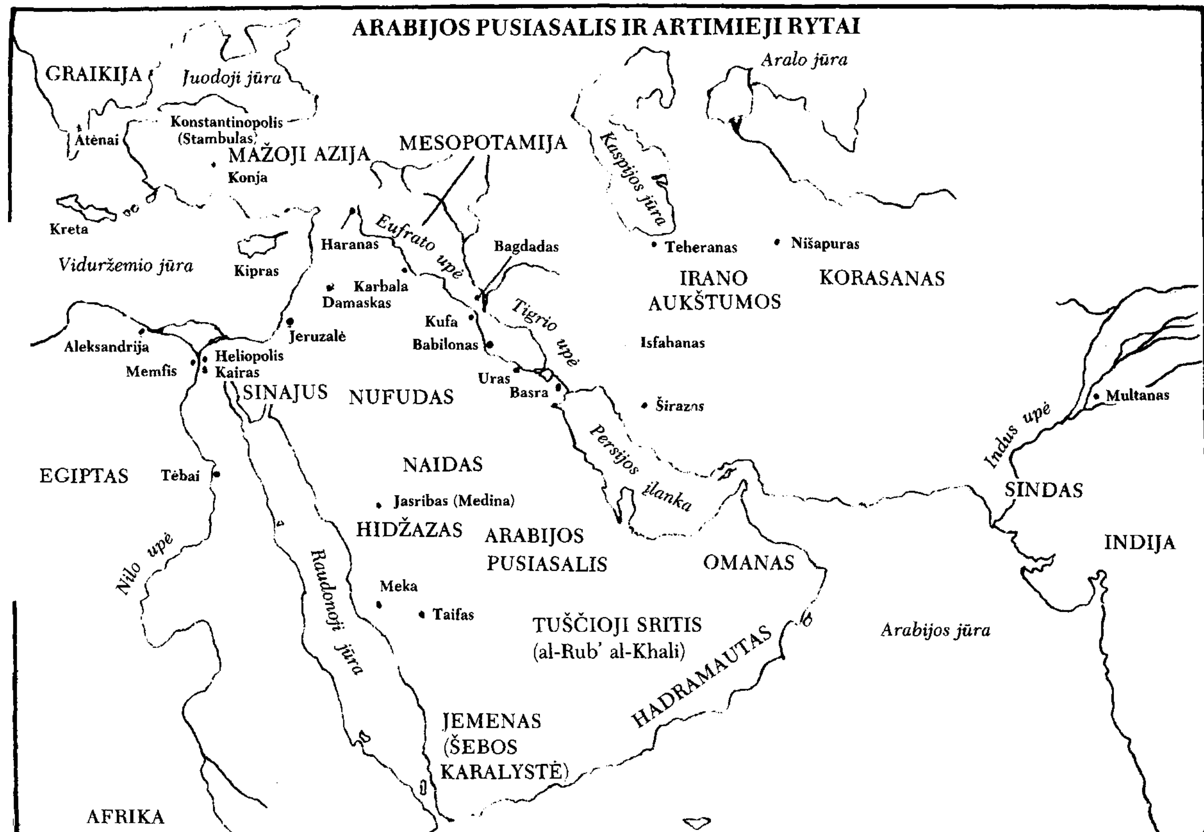
Cragg, Kenneth. *Counsels in Contemporary Islam*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1965.

Esposito, John J. (red.). *Voices of Resurgent Islam*. New York, NY: Oxford University Press, 1983.

Haddad, Yvonne Yazbeck. *Contemporary Islam and the Challenge of History*. Albany, NY: State University of New York Press, 1982.

Lewis, Bernard. *The Emergence of Modern Turkey*. Antroji laida. London: Oxford University Press, 1968.

Mortimer, Edward. *Faith and Politics*. New York, NY: Vintage Books/Random House, 1982.

ARABIJOS PUSIASALIS IR ARTIMIEJI RYTAI
GRAIKIJA
Juodoji jūra
Aralo jūra
Konstantinopolis
(Stambulas)
Atėnai
MAŽOJI AZIJA
Konja
MESOPOTAMIJA
Kaspijos jūra
Kreta
Eufrato upė
Haranas
Bagdadas
Teheranas
Nišapuras
Viduržemio jūra
Kipras
Karbala
Damaskas
IRANO
AUKŠTUMOS
KORASANAS
Tigrio upė
Kufa
Jeruzalė
Babilonas
Isfahanas
Aleksandrija
Heliopolis
Memfis
Kairas
Uras
Basra
Širazas
Multanas
SINAJUS
NUFUDAS
Persijos įlanka
Indus upė
NAIDAS
EGIPTAS
Tėbai
SINDAS
Jasribas (Medina)
HIDŽAZAS
ARABIJOS
PUSIASALIS
INDIJA
OMANAS
Nilo upė
Raudonoji jūra
Meka
Taifas
TUŠČIOJI SRITIS
(al-Rub' al-Khali)
Arabijos jūra
HADRAMAUTAS
JEMENAS
(ŠEBOS
KARALYSTĖ)
AFRIKA